

บทที่ 5

ความสัมพันธ์แบบล้าสมัยระหว่างเมืองเขอหลี่ เมืองปาไปซิฟ

กับราชวงศ์หยวนฉินในพุทธศตวรรษที่ 19

ภายหลังพญามังรายได้รับราชลัมปัตตทกทอดมาจากกบิลาลาวเมงและขึ้นครองราชย์เป็นเจ้าเมืองปาไปซิฟ (เชียงแสน) ในปี พ.ศ. 1805 พระองค์ได้อาศัยเมืองนี้เป็นศูนย์กลางทางยุทธศาสตร์ พยายามขยายอำนาจเข้าสู่ลุ่มน้ำปิง ในช่วงระยะเวลาไล่เลี่ยกันนี้เอง บริเวณภายนอกเขตเมืองปาไปซิฟคือยูนนานฉินเกิดความแปรปรวนทางการเมืองอันเนื่องมาจากการขยายตัวของอู๋ปี้เสี่ย

สถานการณ์ทางการเมืองบริเวณที่ราบลุ่มเขอหลี่และที่ราบลุ่มเชียงรายจนถึงสมัยพญามังรายครองเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. 1839)

ย้อนหลังถึงปี พ.ศ. 1796 อู๋ปี้เสี่ยแห่งราชวงศ์หยวนฉินได้บัญชาการกองทัพมงโกลแล่นกว่าคนเข้าโจมตีเมืองต้าหลี่ซึ่งเป็นเมืองหลวงของหนานเจ้าในยูนนานฉิน ล่วงครามาถึงปี 1800 ทางชนชั้นผู้ปกครองหนานเจ้าก็ยอมแพ้ เมื่อปราบปรามต้าหลี่ของหนานเจ้าได้สำเร็จตามเป้าหมาย อู๋ปี้เสี่ยก็นำกองทัพครึ่งหนึ่งเดินทางกลับนครหลวงปักกิ่ง อีกครึ่งหนึ่งให้นายทัพใหญ่ชื่ออู๋เหลียงเหอไถไปเป็นกำลังหลักในการควบคุมสถานการณ์ยูนนานต่อไปโดยรับการประสานงานจากตัวต้วซังจ้อ อดีตเจ้าผู้ปกครองตระกูลตัวต้วแห่งหนานเจ้า อู๋เหลียงเหอไถนายทัพใหญ่ประจำยูนนานได้แต่งตั้งอำมาตย์นายทัพของมงโกลผู้หนึ่งไปเป็นผู้ว่า "สำนักงานควบคุมชนเผ่าพันทอง" * และได้รวมเมืองเขอหลี่และแหล่งชุมชนไตลื้อที่เรียกว่าชนเผ่าพันทองในภาคใต้ยูนนาน

---

* ชนเผ่าพันทองก็คือไตลื้อในสิบสองพันนาปัจจุบัน ทางราชวงศ์ถังฉินเรียกไตลื้อตามลักษณะตกแต่งร่างกายแบบหุ้มห่อพันด้วยปลอกทองคำ นี่คือที่มาของชื่อ "ชนเผ่าพันทอง".

ให้ขึ้นอยู่กับระบบการปกครองท้องถิ่นของราชวงศ์หยวนจีน ทางสำนักงานควบคุมชนเผ่าพื้นท้องถื่นการปราบปรามพวกแอ็งกร้าว เป็นนโยบายหลักในการรักษาความสงบเรียบร้อยในท้องถิ่นรับผิดชอบ แต่มักจะประสบปัญหาบ่อยครั้งว่า ปราบเสริ้จและถอยกองทัพออกจากที่เกิดเหตุเมื่อไรพวกชนเผ่าพื้นท้องรวมทั้งเผ่าพันธุ์อื่นในยุหนานก็ก่อกบฏขึ้นอีกทันที ดังเช่นหลักฐานของพงศาวดารจีนระบุว่า

ปีที่ 5 ในรัชกาลซือหยวน (พ.ศ. 1811) อ้ายหลู่ นำทัพเดินทางจากยุหนานไปปราบปรามพวกเผ่าพื้นท้องและเผ่าพันธุ์อื่น ๆ พวกทหารป่าเถื่อนหมื่นคนขัดขวางตามทางที่ชื่อว่าทางเฉียวเฉียน (紇里 堅) (อ้ายหลู่) นำทัพบุกเข้าไป ประหารชีวิตและได้หัวกะโหลกมากกว่าหัว พวกป่าเถื่อนยอมแพ้¹

และกองทัพมงโกลถอยตัวออกจากบริเวณก่อกบฏไม่นาน พวกเผ่าพันธุ์พื้นท้องที่เมืองเซอหลี่และพรรคพวกก็หาโอกาสก่อเหตุการณ์อีกที่ ทางสำนักงานควบคุมชนเผ่าพื้นท้องจึงต้องขอคำสั่งจากทางยุหนานส่งทัพไปเข้าปราบปรามซ้ำสอง

ปีที่ 7 ในรัชกาลซือหยวน (พ.ศ. 1813) ยกทัพปราบปรามพวกพื้นท้องและเฉียวก๊กมีอยู่ห้าชุมนุมของเผ่าพันธุ์เหล่านี้ไม่ยอมจำนน บุกเข้าไปทำลายล้างชุมนุม เหลือแต่สามชุมนุม (ต่อมา) หัวหน้าสามชุมนุมนี้ชื่ออาเทอฟู ลือตึงและอาเทอควายอมจำนวนมาถวายเป็นม้าช้าง²

ความล้มเหลวในการควบคุมเมืองเซอหลี่กับเผ่าพันธุ์อื่น ๆ ในยุหนานตอนใต้ ทำให้จักรพรรดิฮูอี่เสี่ยเสียดึงถึงความผิดพลาดในการดำเนินนโยบาย การที่จัดตั้งหน่วยงานทางทหารในแหล่งชุมนุมชนเผ่าน้อยและเน้นการปราบปรามทางการทหารนั้น เป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดเจ้าเมืองและหัวหน้าเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ แสดงปฏิกิริยาตอบโต้ราชวงศ์หยวนจีนอย่างแรงกล้า ฮูอี่เสี่ย จึงต้องเปลี่ยนมาใช้นโยบายลอบโยนกับท้องถิ่นเหล่านี้ด้วยการสับเปลี่ยนเจ้าผู้ปกครองฝ่ายมงโกลประจำยุหนานจากนายทหารเป็นข้าราชการพลเรือน ปีพ.ศ. 1817 จักรพรรดิฮูอี่เสี่ยแต่งตั้งนายชยเตียนเซอซันลือตึง เป็นผู้ว่ารมณฑลยุหนานแทนนายทัพใหญ่ชื่ออู๋เหลียงเหอไท และมีพระราชโองการกับชยเตียนเซอ ผู้ว่าการมณฑลยุหนานคนแรกก่อนเดินทางว่า "ข้าเคยไปที่ยุหนานมาแล้วแต่แต่งตั้งเจ้าผู้ปกครองผิดพลาดไป ทำให้ราษฎรที่นั่นเดือดร้อน ข้าต้องการที่จะคัดเลือก

¹ ช่งเหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), (ใน ประชุมพงศาวดารราชวงศ์ 24 ชุด), (กรมหนังสือขังอู่ ปักกิ่ง สมัยสาธารณรัฐประชาชนจีน, ไม่ทราบปีที่พิมพ์), บรรพชิวประวัติชยเตียนเซอซันลือตึง.

² เรื่องเดียวกัน บรรพชิวประวัติชยเตียนเซอซันลือตึง.

บุคคลที่มีความสุขุมรอบคอบไปปกครอง ไม่มีบุคคลใดสู้ท่านได้"³

ในช่วงระยะรับตำแหน่งผู้ว่ามณฑลยูนนาน 5 ปี ชัยเตียนเออพยายามปรับปรุงความสัมพันธ์ในหมู่คนต่างเชื้อชาติ สันติพัฒนาอารยธรรม เศรษฐกิจและการป้องกันโจรผู้ร้าย ท้องถิ่นตลอดจนให้การรักษาพยาบาลชาวบ้าน เป็นต้น ซึ่งได้รับความนิยมชมชอบจากเจ้าเมือง และหัวหน้าเผ่าต่าง ๆ ดังพงศาวดารราชวงศ์หยวนซินระบุว่า

ยูนนานไม่มีพิธีกรรม ชัยเตียนเออสอนให้รู้จักพิธีคุกเข่า พิธีการแต่งงาน พิธีการฝังศพและเช่นไหว้ สอนให้ชาวบ้านรู้จักเพาะปลูกและปลูกพืชตรงบริเวณที่ไร่แห่งแล้ง ช่วยสร้างศาลเจ้าของสี่ และวิหารแสดงธรรม พวกชาวบ้านในยูนนานนิยมใช้เบี้ยแทนเหรียญเงิน เปลี่ยนมาใช้ระบบเหรียญ ชาวบ้านว่าไม่ละตวก ชัยเตียนเออรายงานกับราชสำนักให้พื้นฟูประเพณีเดิม เนื่องจากอาณาเขตนี้ทุรกันดาร มีกองโจรชุกชุม ที่รักษาพยาบาลไม่ตั้งอยู่ในท่า ละตวกสำหรับคนไข้ จึงสั่งให้จัดตั้งตำบลตามที่เหมาะสม ให้มีเจ้าเมืองหนึ่งคน นายร้อยหนึ่งคนคุมร้อยครอบครัว เมื่อสงบพวกโจรได้ให้ลงโทษหนัก⁴

ในที่สุด ปี พ.ศ. 1819 ชัยเตียนเออ ผู้ว่ามณฑลยูนนานคนใหม่ซึ่งเป็นข้าราชการฝ่ายพลเรือนมาก่อน สามารถจัดตั้งระบบการปกครองแบบพลเรือนขึ้นแทนระบบทางการทหารได้ ให้เมืองเออหลี่ขึ้นอยู่กับ "สำนักงานควบคุมหกแคว้นพันทอง" ได้สำเร็จอย่างราบรื่น จัดแบ่งเมืองเออหลี่เป็นแคว้นหนึ่งในหกแคว้นพันทองภาคใต้ยูนนานซิน ดังเช่นพงศาวดารราชวงศ์หยวนซินระบุว่า "ปีที่ 13 ในรัชกาลสี่ฮยวน (พ.ศ. 1819) แบ่งเขตหกแคว้นของพันทองจัดตั้งสำนักงานควบคุมหกแคว้นขึ้น"⁵ ภายใน "หกแคว้นพันทอง" ชัยเตียนเออได้ใช้มาตรการต่าง ๆ ให้เมืองเออหลี่รวมทั้งชนเผ่าพันทองไตลื้อในที่อื่น ๆ ขึ้นต่อราชวงศ์หยวนซิน เช่น ศึกษาระบบภาษี จัดส่งงานทางไปรษณีย์และตั้งด่านรักษาความปลอดภัยตามแนวชายแดนยูนนาน

³ ช่งเหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), (ใน ประชุมพงศาวดารราชวงศ์ 24 ชุด), (กรมหนังสือขังอู่ บักกิ่ง สมัยสาธารณรัฐประชาชนจีน, ไม่ทราบปีที่พิมพ์), บรรพชิวประวัติ ชัยเตียนเออซินลือตั้น.

⁴ เรื่องเดียวกัน, บรรพชิวประวัติชัยเตียนเออซินลือตั้น.

⁵ เรื่องเดียวกัน, บรรพภูมิศาสตร์, เรื่องสำนักงานพลอบโยนพันทอง.

พงศาวดารราชวงศ์หยวนจีนให้รายละเอียดว่า

ปีที่ 16 ในรัชกาลสี่หยวน (พ.ศ. 1822) ย้ายทัพใหญ่ (ของมองโกล) ไปที่เมือง
ต้าหลี่ ส่งทหารเข้าประจำที่พันทอง ผู้เดียว (萬戶) ซิล่า (錫 嘉 錫) พม่า
เรียกหมู่บ้านป่า เตือนล่ามร้อยหมู่บ้านและครอบครัวหนึ่งแสนสองหมื่นสองร้อยครอบครัวมา
อ่อนน้อม กำหนดมาตรการเก็บภาษี สัตว์สถานไปรษณีย์ และตั้ง (ด่าน) ทหาร⁶

การที่หนานเจ้าอดีตเพื่อนบ้านของเมืองปาไปซิฟู* และเมืองเขอหลี่ในเครือญาติ
เดียวกันกับเมืองปาไปซิฟูต่างก็ตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของราชวงศ์หยวนจีนนั้น สร้างความ
ตระหนักให้กับพญามังรายเป็นอย่างมาก เพราะสถานการณ์เริ่มบีบคั้นหัวเมืองต่าง ๆ ของเมือง
ปาไปซิฟู เป็นอุปสรรคกีดขวางการติดต่อสัมพันธ์กับเมืองเขอหลี่ ซึ่งเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกัน
มาแต่ก่อน ฉะนั้นพญามังรายผู้ที่กำลังขยายอำนาจไปยังลุ่มน้ำปิงนั้นจึงได้ดำเนิรนโยบาย
สำคัญ คือ เร่งรับสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้นในภาคเหนือพร้อมกับลดฐานะเชียงแสนอดีตศูนย์กลาง
กลางการเมืองการปกครองของปาไปซิฟูลงเป็นเมืองรอง เมื่อปีพ.ศ. 1839 เมืองเอกแห่งใหม่
สร้างสำเร็จในที่ราบลุ่มเชียงใหม่ ซึ่งเป็นทำเลที่อุดมสมบูรณ์บนลุ่มแม่น้ำปิง เหมาะสมเป็นฐาน
ที่มั่นเลี้ยงกำลังทหาร แล้วใช้ฐานที่มั่นเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางฝึกฝนกำลังทหารและเป็นศูนย์
กลางการเมืองการปกครองแทนเมืองเชียงแสน

⁶ ช่งเหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), (ในประชุมพงศาวดารราชวงศ์
24 ชุด), (กรมหนังสือขงอู้ บกพิมพ์ สมัยสาธารณรัฐประชาชนจีน, ไม่ทราบปีที่พิมพ์), บรรพชีวิตประวัติ-
นำอยู่เบื้องต้น.

* สมัยที่พญาเจียงย้ายจากเมืองเขอหลี่ไปตั้งถิ่นฐานใหม่ที่เมืองปาไปซิฟู (เชียงแสน) และ
อีกหลายเมืองในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน พระองค์ได้รับการรับรองและได้รับตราตั้งจาก
เจ้าผู้ปกครองหนานเจ้าที่เรียกว่า "เจ้าลงฟ้า" นับแต่นั้นมา ลูกหลานของพญาเจียงซึ่งเป็นเจ้าเมือง
ปาไปซิฟูต่อ ๆ มา มีความสัมพันธ์สัมพันธ์กับหนานเจ้าตลอดมา.

การขยายตัวของพญามังราย เข้าสู่บริเวณแม่น้ำโขงนั้นไม่ได้ เนื่องมาจากความหวาดระแวงกองทัพมงโกลที่เข้าประจำเมืองเขือหลี่และบริเวณตอนใต้ของยูนนานสิ้นแต่อย่างใด แม้ว่ากองกำลังของราชวงศ์หยวนสิ้นปรชิดอยู่ใกล้แนวพรมแดนตามแถบเมืองเชียงแสนก็ตาม พญามังรายสังเกตสถานการณ์ยูนนานอยู่ตลอดว่า การที่ราชวงศ์หยวนสิ้นยึดครองดินแดนของหนานเจ้ารวมทั้งเขือหลี่นั้นไม่ประสงค์ที่จะขยายตัวลงมาทางแถบดินแดนของพระองค์ในขณะนั้น หากเพียงแต่พยายามควบคุมพรมแดนของหนานเจ้าและเมืองเขือหลี่ให้เชื่อมต่อกับตอนเหนือของพม่า และแคว้นแคว้นเมืองแควของเวียดนามเป็นแนวเดียวกัน เพราะราชวงศ์หยวนสิ้นถือว่าบริเวณดังกล่าวเป็นดินแดนที่ตกทอดจากราชวงศ์ชองใต้สิ้น ราชวงศ์หยวนสิ้นอาศัยกำลังผลมทั้งของมงโกลและของท้องถิ่นแถบนี้รวมเป็นแนวรบด้านหลังตีหน้าบพวกราชวงศ์ชองใต้ที่ตกค้างอยู่ในเสฉวนจีน ในช่วงระยะนี้ยังมีกองทัพหลักของมงโกลที่ลงจากปักกิ่งประสานงานกันจากทางด้านเหนือของเสฉวนอีกด้านหนึ่ง พงคาวดารจีนยืนยันว่าเป้าหมายของราชวงศ์หยวนสิ้นอยู่ภายในแนวพรมแดนจีนและยังไม่มีการตั้งเพียงพพร้อมที่จะขยายดินแดนใหม่ที่อยู่นอกยูนนานสิ้น นอกจากนี้เคยเป็นของจีนมาแต่ก่อน อาทิเมืองแควและตอนเหนือพม่า เอกสารฉบับแรกชื่อพงคาวดารราชวงศ์หยวน บรรพชีวิตประวัติชัยเตียนเขือซันลือตั้น ระบุถึงภายหลังการปราบปรามยูนนานใต้แล้ว จักรพรรดิฮุ่ยตั้งตั้งชัยเตียนเขือเป็นผู้ว่าการมณฑลยูนนาน ส่งเสริมให้สถานการณ์สงบสุขในยูนนาน เพื่อหลีกเลี่ยงการขัดแย้งกับชนเผ่าท้องถิ่นและเพื่อตัดขาดทางเหนือเข้าสู่แถบเอเชียตะวันตกเฉียงใต้ของพวกราชวงศ์ชองใต้ เอกสารฉบับสองชื่อพงคาวดารราชวงศ์หยวน บรรพชีวิตประวัติอุเหลียงเหอไท กล่าวถึงกำลังของชนชาติมงโกลแท้มีแค่ครึ่งแสนคนเท่านั้น ไม่สามารถเปิดแนวรบทั้งสองด้านคือต่อสู้กับราชวงศ์ชองใต้และไปตีพม่าพร้อมกันได้ ราชวงศ์หยวนสิ้นจึงต้องรวมกำลังทั้งหมดเพื่อปราบปรามชองใต้และรักษาดินแดนที่มีอยู่ในปัจจุบันเท่านั้น สถานการณ์นี้เปิดโอกาสให้พญามังรายสามารถขยายอำนาจในภาคเหนือโดยมิได้รับการรบกวนจากราชวงศ์หยวนสิ้นแต่อย่างใด เป็นช่วงระยะเวลาอันยาวนานพอสมควร

พญามังรายเจ้าเมืองปาไปซีผู้ผนวกเมืองเขือหลี่และปะทะกับอำนาจการปกครองยูนนานของราชวงศ์หยวนสิ้น (พ.ศ. 1839-1854)

ในปีเดียวกันกับการสร้างอาณาจักรเชียงใหม่ (พ.ศ. 1839) พญามังรายรวบรวมกำลังทหารจากหัวเมืองต่าง ๆ เริ่มดำเนินนโยบายขจัดเขตแดนไปกู้อิสรภาพของเมืองเขือหลี่

ซึ่งอยู่ใต้ระบบการปกครองของสำนักงานควบคุมหกแคว้นพันทองแห่งราชวงศ์หยวน พญามังราย
ส่งกองทัพบุกเข้าไปในเมือง เชอหลี่โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะผนวกให้อยู่ในแผนการรวมความสัมพันธ
แบบ เครือญาติของพญามังราย พงคาวดารราชวงศ์หยวนระบุไว้ว่า

ปีที่ 2 ในรัชกาลหยวนเจิง (พ.ศ. 1839) เดือน 12 ขุนน้อง (旻 弄) พวก
ปาเก๋อนของเชอหลี่ยกทัพฮึดหมู่บ้านเมียนฉีและฮีกล้ามแห่ง ร่วมมือกับปาไปซุฟูเพื่อ
บุกรุกเมืองเตาหลงและที่อื่น ๆ ทางมณฑลยูนนานลี้งทหารไปปราบปราม⁷

เหตุการณ์ที่ปะทะกันระหว่างกองทัพพญามังรายกับกองทัพราชวงศ์หยวนจีนในเมือง
เชอหลี่นั้นมีการบันทึกอยู่ในตำนานเมืองเชียงตุงว่า "ในการเมื่อนั้น ส่วนว่าพญามังรายได้
รู้เหตุการณ์อันนั้นก็ลวดล่อเอาโรปลโยธาแต่ รียง เชียงใหม่ เชียงรายและเชียงแสนได้แล้ว
ก็ยกเอาพลกำลังคนศึกขึ้นมารบต่อที่หัวเมืองทั้ง 5 ก็เบาแพ้ออได้ เบาอดข้ามมอได้ เหตุว่า
โรปลโยธาอ้อ* ซึ่งมีหลายนัก ก็ชวนกันหนีลงมาหาเมืองเชียงแสนทันแล"⁸ "หัวเมืองทั้ง 5"
น่าจะมีความพัวพันกับ "หกแคว้นพันทอง" ในพงศาวดารจีน การที่พญามังรายส่งทัพบุกเข้าไป
แย่งชิงเมืองเชอหลี่ครั้งนี้ถึงจะถูกกองทัพมงโกลประจัญบานตีโต้กลับมาก็ตาม แต่ความพยายาม
ของพญามังรายสืบทบาทช่วยกระตุ้นชนชั้นผู้ปกครองของไตลื้อบางกลุ่มในเมืองเชอหลี่อยู่ไม่น้อย

เหตุการณ์ที่พญามังรายชักชวนเจ้าเมืองเชอหลี่ตีตัวออกห่างจากราชวงศ์หยวนจีน
ก่อความเดือดร้อนให้กับผู้ว่าการมณฑลยูนนาน ในเดือนเดียวกันที่ส่งกองทัพมงโกลผลักดันกองทัพ
ของพญามังรายออกจากแนวพรมแดนจีน ทางมณฑลยูนนานก็ได้ฟื้นฟูอำนาจทางทหารในการ
ปกครองเมืองเชอหลี่อย่างเข้มงวดกวัดขั่นอีกครั้งหนึ่ง ได้แยกแคว้นเชอหลี่ออกจากสำนักงาน
ควบคุมหกแคว้นพันทองจัดตั้งเป็น "สำนักงานใหญ่ควบคุมกิจการมณฑลและพลเรือน" แห่งเมือง
นี้ต่างหากโดยเน้นกิจการมณฑลทางการทหารเป็นหลัก วัตถุประสงค์คือสร้างความผูกพันทาง
การเมืองกับชนชั้นผู้ปกครองเมืองเชอหลี่ และพร้อมที่จะโต้ตอบกับนโยบายการรวมชนเผ่าไตลื้อ
ของพญามังรายอย่างทันด่วน แสดงว่าราชวงศ์หยวนเริ่มเพิ่งเล็งถึงความสำคัญของเมืองปาไป-
ซุฟูที่เพิ่งตั้งตัวขึ้นในที่ราบลุ่ม เชียงใหม่ว่าจะทำลายความมั่นคงของการปกครองในยูนนานจีน

⁷ ช่งเหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), (ใน ประชุมพงศาวดาร
ราชวงศ์ 24 ชุด), (กรมหนังสือชองอู่ ปักกิ่ง สมัยสาธารณรัฐประชาชนจีน, ไม่ทราบปีที่พิมพ์),
บรรพปราบปราม, บทที่ยูนนาน.

⁸ ทวี ล่วงปัญญากร, ประวัติ ตำนานเมืองเชียงตุง, (เชียงใหม่ : แผนกอนุรักษ์และ
เผยแพร่วรรณกรรมล้านนาธรรมสถาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527), หน้า 57-59.

* "อ้อ" เป็นคำใช้รวม เรียกพวกจีนตามที่บันทึกไว้ในตำนานไทยและพงศาวดารสมัยหลัง.

ภายหลังราชวงศ์หยวนจัดตั้งสำนักงานใหญ่ควบคุมกิจกรรมทหารและพลเรือนไม่นาน
พญามังรายก็ส่งกองทัพบุกตีเมืองเขอหลี่เข้าล้อม ดังพงศาวดารจีนว่าไว้ดังนี้

ปีที่ 2 ในรัชกาลหยวนเจิง (พ.ศ. 1839) เดือน 12 จัดตั้งสำนักงานใหญ่ควบคุม
กิจกรรมทหารและพลเรือนขึ้นที่เมืองเขอหลี่ มณฑลยูนนานกราบทูลว่า เขอหลี่ใหญ่
คับแคบเกี่ยวกับปาไปซีฟู บัดนี้ขุนเฝียน (玄念) ผู้ปกครองเขอหลี่ใหญ่ได้ยอมอ่อนน้อม
แต่เขอหลี่ ลี้กกลับยึดภูมิประเทศที่ได้เปรียบ และทำการฆ่าฟันกันต่อไป⁹

การปราบปรามไม่ได้รับผลสำเร็จตามที่ราชวงศ์หยวนจินคาดหมายไว้ กลับกระตุ้นให้
ชนชั้นผู้ปกครองไตลื้อในเมืองเขอหลี่แตกแยกออกเป็นลุ่มกลุ่ม ฝ่ายเขอหลี่ใหญ่ที่มีเจ้าเมืองฮ้อ
ยูนเฝียนยอมขึ้นอยู่กับราชวงศ์หยวนจีนต่อไป แต่ฝ่ายก่อกบฏของเขอหลี่ ลี้กที่มีขุนเฝียนเป็นหัวหน้า
ถูกพญามังรายของเมืองปาไปซีฟูชักนำไป เขอหลี่ ลี้กอาศัยการได้เปรียบทางภูมิที่ตั้งและพลังหนุน
หลังจากเมืองปาไปซีฟู ยอมทำหน้าที่ที่เป็นกำลังสำคัญในการต่อต้านราชวงศ์หยวนจีนต่อไป จึง
เปิดแนวรบสงครามภายในภาคไตยูนนานขึ้น ด้านเหนือของแนวรบปะทะกันคือ กองกำลัง
ทหารของสำนักงานใหญ่ฯ แห่งราชวงศ์หยวนจีนร่วมกับกำลังทหารไตลื้อของเขอหลี่ใหญ่
ด้านใต้คือกำลังผสมระหว่างเมืองปาไปซีฟูและเขอหลี่ ลี้ก ในช่วงระยะแรกของสงครามปรา-
กฏว่าสองฝ่ายมีพลังต่อสู้พอ ๆ กัน แต่ละฝ่ายยากที่จะเอาชนะอีกฝ่ายหนึ่งในขั้นแตกหักได้ ดัง
พงศาวดารราชวงศ์หยวนจีนกล่าวสรุปว่า "ช่วงระยะกลางในรัชกาลต้าเต๋อ (พ.ศ. 1840-
1850) ไตมีการจัดตั้งสำนักงานใหญ่ควบคุมกิจกรรมทหารและพลเรือนเขอหลี่ ทางมณฑลยูนนาน
กราบทูลว่า เขอหลี่ใหญ่คับแคบเกี่ยวกับปาไปซีฟู มีกำลังทหารพอ ๆ กัน"¹⁰

ในช่วงระยะรัชกาลต้าเต๋อ (พ.ศ. 1840-1850) แห่งราชวงศ์หยวนจีน กองทัพ
มองโกลประจำยูนนานกับกองทัพปาไปซีฟูของพญามังรายต่างก็ถล่มเมืองเขอหลี่เป็นเป้าหมายสำคัญ
ได้ตำเนินสงครามแย่งชิงอำนาจในการควบคุมอย่างดุเดือดติดต่อกันหลายปี ดังหลักฐานราชวงศ์
หยวนจีนระบุว่า

⁹ ช่งเหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), (ใน ประชุมพงศาวดาร
ราชวงศ์ 24 ชุด), (กรมหนังสือขงจื้อ ปักกิ่ง สมัยสาธารณรัฐประชาชนจีน, ไม่ทราบปีที่พิมพ์),
บรรพจักรพรรดิเฉินโจง.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, บรรณาคำศัพท์.

ปีที่ 1 ในรัชกาลดำเต๋อ (พ.ศ. 1840) เดือนแปด ปาไปซิฟูก่อกบฏกรรณ
 เชอหลี่ มีรับสั่งให้นายทัพชื่อโย่ ลียงบุ๋หวานนำทัพไปปราบปราม¹¹

ปีที่ 1 ในรัชกาลดำเต๋อ (พ.ศ. 1840) ปาไปซิฟูและขุนน้อง (ของเชอหลี่เล็ก)
 ร่วมกันบุกรุกขุนหลวง (ของเชอหลี่ใหญ่) แล้วรุกล้ำพรมแดนของพม่า เชอหลี่ (ใหญ่)
 มาแจ้งเหตุด่วน มีรับสั่งให้ทางมณฑลยูนนานส่งทหารล่องพันหรือสามพันคนไปช่วยรบ
 ปีที่ 2 ปาไปซิฟูถูกขุนน้องของเชอหลี่เล็กขู่ยักยอกให้ยกทัพห้าหมื่นคนมาทำการฆ่าฟันกันกับ
 ข้าราชการท้องถิ่นของเมืองยูนหลง และฮั่นกั้งบุตรของขุนเจี้ยนเจ้าเมืองเชอหลี่ใหญ่
 เพื่อแย่งชิงดินแดน ปาไปซิฟูยังสั่งให้นายทหารชื่อยูนกาสนำหนึ่งแสนคนกรรณเมืองยาง
 และเมืองอื่น ๆ ทางมณฑลยูนนานขอเพิ่มอีกสองหมื่นคนไปปราบปราม¹²

การไม่ประสพผลสำเร็จในการใช้กำลังทหาร ทำให้จักรพรรดิสิ้นต้องหาทางแก้ไข
 ใหม่หันมาเกลี้ยกล่อมเจ้าเมืองปาไปซิฟู แต่ก็ประสพผลล้มเหลวเช่นกัน ดังพงศาวดารราชวงศ์
 หยวนระบุถึง "ปีที่ 2 ในรัชกาลดำเต๋อ (พ.ศ. 1941) เดือน 3 เชอหลี่เล็กและปาไปซิฟู
 ร่วมกันก่อกบฏ ปราบปรามไม่สำเร็จ ส่งทูตนำพระราชสาส์นไปเกลี้ยกล่อม ไม่ยอมเชื่อฟัง¹³

ในอดีต ราชวงศ์หยวนสามารถพิชิตดินแดนต้าหลี่ของหนานเจ้าที่ใหญ่กว่าเมือง
 ปาไปซิฟูหลายเท่าได้ แต่ปัจจุบันกลับถูก "พวกต่างด้าวอยู่ในหุบเขา" เหนียวรังไว้ ทำให้
 เสื่อมเสียเกียรติศักดิ์ของจักรพรรดิสิ้นในนานาประเทศ จักรพรรดิเฉิงโจงในรัชกาลดำเต๋อ
 จึงให้ความสำคัญกับจลาจลพวกไตในฐานะเป็นรับสั่งให้โยกย้ายกำลังทหารจากหลายมณฑลทาง
 ภาคใต้ส่งลงมาหนุนช่วยยูนนานในการยับยั้งเคลื่อนไหวทางการทหารของพญามังรายที่ข้ามเขต
 แดนเข้ามา ราวปี พ.ศ. 1842 จักรพรรดิเฉิงโจงเรียกอำมาตย์ใหญ่หลายฝ่ายเข้าไปปรึกษา
 ปัญหาของเมืองปาไปซิฟูในพระราชวังนครหลวงปักกิ่ง ภายในหมู่อำมาตย์ใหญ่มีข้อเสนอแตกต่าง
 กันเป็นสองฝ่ายในปัญหาว่าควรส่งกำลังทหารลงไปปราบปรามหรือควรส่งทูตไปเกลี้ยกล่อมต่อไป
 อีก พงศาวดารราชวงศ์หยวนบันทึกถึงเรื่องราวการประชุมครั้งนี้อย่างละเอียดว่า

¹¹ ช่งเหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), (ใน ประชุมพงศาวดาร
 ราชวงศ์ 24 ชุด), (กรมหนังสือขงอู้ ปักกิ่ง สมัยสาธารณรัฐประชาชนจีน, ไม่ทราบปีที่พิมพ์),
 บรรพจักรพรรดิเฉิงโจง.

¹² เรื่องเดียวกัน, บรรพปราบปราม, บทยูนนาน.

¹³ เรื่องเดียวกัน, บรรพปราบปราม, บทเชอหลี่.

อำมาตย์ชื่อฮาซุฮาซุโนได้แสดงคารวะกับเสนาบดี "จงชู" ฝ่ายซ้าย ผู้มาร่วมงาน ยังมีหลิวเซิงอำมาตย์ฝ่ายซ้าย ของมณฑลยูนนาน (หลิวเซิง) เล่นว่า สักรพรรดิชื่อจู่ (จูบิเลีย) ทรงมีแสนยานุภาพทั้งภายในและนอกทะเล คุณงามความดีเหนือยิ่งกว่า สักรพรรดิใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อไม่นานมานี้ ข้าหลิวเซิงม่อมอ่อน้ม มิได้ใช้กำลังทหารทำอะไร พวกต่างตัวที่อยู่ภาคตะวันตก และใต้ นั้นมีก๊กไปไซฟู ยังไม่ยอมอ่อนน้อม ขอนำทัพไปปราบปราม. ฮาซุฮาซุโนค้านว่า เป็นพวกต่างตัวอยู่ในหุบเขา ระยะทางห่างไกลมาก เป็นหมีน้ำ (นับจากนครหลวงปักกิ่ง) เรียกให้ส่งทูตเข้ามาถวายเครื่องบรรณาการ ไม่จำเป็นต้องรบกวณเมืองสิน¹⁴

พวกอำมาตย์ฝ่ายค้านเห็นว่า การส่งกองทัพใหญ่ไปปราบปรามก็เกิ ก ๗ ในหุบเขา ไม่สู้กับความยิ่งใหญ่ของ สักรพรรดิราชวงศ์หยวน สงสัยนั่นจะใช้วิธีการทางการทูต แต่ก่อน หน้านี้ในปี พ.ศ. 1841 ทางราชสำนักราชวงศ์หยวนสิ้นเคยลองทำแต่ไม่ประสพผลสำเร็จ เพราะ "ส่งทูตนำพระราชสาส์นไปเกลี้ยกล่อม ไม่ยอมเชื่อฟัง"¹⁵ สักรพรรดิ ฉินโจง จึงสั่งให้ การ ลับล่อนอำมาตย์ฝ่ายที่ เข้าข้างพระราชประสงค์อย่างเต็มที่ แต่งตั้งหลิวเซิงอำมาตย์ฝ่ายซ้าย* เป็นนายทัพใหญ่ในการควบคุมกิจกรรมทางการทหารขนานใหญ่ครั้งนี้ นี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ราชวงศ์ หยวนจีนเปลี่ยนแปลงท่าทีจากจุดยืนผู้ถูกระงับ เป็นผู้กระทำเพื่อแก้สถานการณ์ที่รบกวนใจ สักรพรรดิฉิน

นับแต่ปี พ.ศ. 1843 เป็นต้นมา นายทัพใหญ่หลิวเซิงเที่ยวทะเยอทะยานและแรงงาน จากเล็ดลอดจนถึงยูนนานหลายมณฑลให้ล้มทบกำส้งหลักของกองทัพมองโกล พอเตรียมกำส้งคน และวัตถุเสร็จสิ้นแล้ว จึงเริ่มสงครามการบุกโจมตีเมืองปาไปไซฟูทางยุทธศาสตร์ในปี พ.ศ. 1844 ตั้งหลักฐานราชวงศ์หยวนจีนให้ เรียงลำดับเหตุการณ์ไว้ว่า

ปีที่ 4 ในรัชกาลต้าเต๋อ (พ.ศ. 1843) เดือนที่ 12 มีรับสั่งให้หลิวเซิง เหวอฮิวไต และเจินรุษยกทัพ 2 หมื่นคนไปปราบปรามก๊กไปไซฟู และมีพระราชโองการให้ทาง มณฑลยูนนานสดหามาห้าตัวต่อจำนวนทหารสิบคน ถ้าไม่พอ ให้จัดหาวัวควายแทน

¹⁴ ช่งเหลียน, พงศ์าวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), (ใน ประชุมพงศ์าวดาร ราชวงศ์ 24 ชุด), (กรมหนังสือขงอู้ ปักกิ่ง สมัยสาธารณรัฐประชาชนจีน, ไม่ทราบปีที่พิมพ์), บรรพชิวประวัติ ฮาซุฮาซุโน.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, บรรพปราบปราม, บทเชอหลิว.

* ในพงศ์าวดารจีน บางฉบับบันทึกว่า หลิวเซิงเป็นอำมาตย์ฝ่ายซ้าย บางฉบับว่าเป็น อำมาตย์ฝ่ายขวา.

ปีที่ 5 ในรัชกาลดำเต๋อ (พ.ศ. 1844) เดือนที่ 1 จ่ายเบี้ยเลี้ยงให้กับกองทัพ
ปราบปรามปาไปซิฟู ทั้งหมด 9 หมื่น 2 พันกว่าแห่ง

ปีที่ 5 ในรัชกาลดำเต๋อ (พ.ศ. 1844) เดือนที่ 2 ตั้งสำนักงานหมื่นครอบครัวล่อง
แห่ง และหน่วยหมื่นครอบครัวอีกสี่แห่ง เกณฑ์มักโทษจากเล่ฉวนและยูนนานมาเป็นทหาร

ปีที่ 5 ในรัชกาลดำเต๋อ (พ.ศ. 1844) เดือนที่ 4 ย้ายกองทัพยูนนานไป เสริมกำลัง
ที่จะไปปราบปรามปาไปซิฟู

ปีที่ 5 ในรัชกาลดำเต๋อ (พ.ศ. 1844) เดือนที่ 5 มีรับสั่งให้ทางมณฑลยูนนานเกณฑ์
ผู้สมัครที่จะไปปราบปรามปาไปซิฟู 2 พันคน จ่ายเบี้ยคนละ 60 พวง

ปีที่ 5 ในรัชกาลดำเต๋อ (พ.ศ. 1844) เดือนที่ 7 มีรับสั่งให้ทางมณฑลยูนนานนำทหาร
รณของมงโกลไปปราบปรามปาไปซิฟู¹⁶ :

นายทัพใหญ่หลิวเซิงได้นำกองทัพหลักประมาณแสนคนเดินทางจาก เล่ฉวนผ่านมณฑล
ก๊วยโจวไปยังมณฑลยูนนาน พวกทหารของหลิวเซิงขุดริตข้าวบ้านท้องถิ่นในระหว่าง เดินทาง ยัง
ผลให้ชาวบ้านในมณฑลก๊วยโจวรวมตัวกันต่อต้านกองทัพราชวงศ์หยวน ปิดล้อมทหารส่วนใหญ่
ของหลิวเซิงอยู่ในหุบเขา เนื่องจากการสูญเสียกำลังเป็นจำนวนมากในระหว่างทางปราบปราม
เมืองปาไปซิฟู ขวัญกำลังใจสู้รบของนายทหารและพลรบแห่งกองทัพผสมราชวงศ์หยวนขบวนนี้
สูญสิ้นไปหมด ในปี พ.ศ. 1846 สักรพรรดิเฉิงจงจ่าใจต้องสั่งให้เลิกการเดินทางครั้งนี้
หลิวเซิงถูกประหารชีวิตด้วยราชทัณฑ์ที่ดำเนินนโยบายผิดพลาด ถึงแม้ในอดีตเขาเคยมีผลงานใน
การปราบปรามราชวงศ์ซ้องได้ก็ตาม ในพงศาวดารหนานเจ้าระบุว่า

ปีที่ 5 รัชกาลดำเต๋อ (พ.ศ. 1844) ชินเผ่าจินชื่อ (พันทอง) และปาไปซิเยินหย่า
(แปดร้อยช่ายา) ก่อการกบฏ งดเว้นการส่งส่วยและสังหารข้าราชการฝ่ายปกครอง
สักรพรรดิเฉิงจงรับสั่งให้อำมาตย์ในล่าภบริหารชื่อหลิวเซินกับฮาลานำทหารของเฉิงอี้
ไปปราบ หลิวเซินถือโอกาสอยู่เฉยหญิงชาวพื้นเมืองให้บริจาคทองคำ 3,000 ตำลึง
และม้าอีก 3,000 ตัว หัวหน้าข้าราชการชาวพื้นเมืองฮ้อซ่งหลงจื่อส่งลูกฮ้อซิ่นต่อต้าน
ล้อมทัพของหลิวเซินไว้ในหุบเขา ในที่สุดก็ฝ่าวงล้อมออกมาได้ด้วยการช่วยเหลือจาก
ทหารของเจ้าเหลียงอ่อง

ในฤดูหนาวปีเดียวกัน ยูนนานเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ เฉินเทียนเสียง มหาอำมาตย์
ได้กราบทูลให้งดการปราบปรามพวกชนเผ่าพื้นเมืองทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ แต่สักรพรรดิ
เฉิงจงไม่ทรงเห็นด้วย จนกระทั่งปีที่ 7 รัชกาลดำเต๋อ (พ.ศ. 1846) สักรพรรดิ

¹⁶ ช่งเหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), (ใน ประชุมพงศาวดาร
ราชวงศ์ 24 ชุด), (กรมหนังสือข่งอู้ ปักกิ่ง สมัยสาธารณรัฐประชาชนจีน, ไม่ทราบปีที่พิมพ์),
บรรพศักรพรรดิเฉิงโจง.

เล็งจูงจูงรับสั่งให้ ลิกปราบปรามพวกข้าวปาไป เชียงหย่า และรับสั่งให้ประหารหลิวเซิน
อำมาตย์ลัทธิบริหารในฐานะทำให้ทหารเสียชีวิตและสร้างความเสื่อมเสียให้แก่ประเทศชาติ
ตามคำกราบทูลของฮาลาฮาซุนอำมาตย์ฝ่ายซ้าย อันว่าหลิวเซินผู้ถูกประหารนี้คือ นาย-
ทหารที่คุมทัพรุกโลกษัตริย์ตีเป็งกษัตริย์องค์สุดท้ายของราชวงศ์ซ่งเข้าไปในหุบเขาเซินหี-
เสียนนั่นเอง¹⁷

แม้กองทัพหลวงจะพ่ายแพ้ก่อนถึงยูนนาน แต่ทางมณฑลยูนนานยังคงสกัดกั้นกลุ่มเล็ก
เข้าโจมตีเข้าในดินแดนของเมืองปาไปซีฟู ในตำนานเมืองของกล่าวถึงกองทัพผสมราชวงศ์หยวนซิน
(ฮ่อ) และเซอหลี่ใหญ่ (เซียงรุ่ง) ปะทะกับกองกำลังของพญามังกรรายในทีบริเวณ เชียงแล่นหัว-
เมืองหนึ่งของปาไปซีฟู (เซียงใหม่) ดูเหมือนว่า ทางกองทัพยูนนานหมายที่จะยึดครอง
เซียงแล่นและสร้างอำนาจที่นิยมราชวงศ์หยวนซินในที่นี้ขึ้นด้วย

พระยาเซียงรุ่งและพระยาฮ่อก็ชวนกันลงมาพร้อมอภิเษก เจ้าราชบุตรตนนั้นหือได้กินเมือง
แทนพ่อบิดบวยังเกคำราตุเจ้าหั้น (ที่เซียงแล่น) และถัดนั้นฮ่อหลวงตราบถึงเซียงใหม่มา
เรียงได้ 7 ชั้นหั้นและ ยามนั้นพระยาเซียงใหม่ตนเป็นใหญ่แก่หนักริบุตรสั่งอุบายว่า
คนลุ่มีหลายศึกมารับเอาเมืองเอาเรียงตั้งอัน เราทั้ง 2 เมืองศึกแย่งกันก่อนเจดยะคิน 1
หือแล้วครั้นว่าภายตูก่อเจดยะคิน 1 เป้าแล้วก็ศึกน้อมหัวเป็นข้าฮ่อฮ่าแล.....
อันว่าฮ่อหัวขาวก็สั่งฝ้ายลงมารอดเมืองเซียงแล่นก็มาตั้งอยู่ยูนนานได้ 3 ปีนั้นและ¹⁸

เนื่องด้วยกำลังทหารมีจำกัด ทางกองทัพยูนนานควบคุมได้เพียงเซียงแล่นในดินแดน
เมืองปาไปซีฟู สามารถช่วยผ่อนคลายสถานการณ์ตั้งเครียดและยับยั้งการเคลื่อนไหวทางการ
ทหารตามแนวชายแดนซินยูนนานได้ในช่วงระยะสามปีที่กองทัพยูนนานยึดครองเมืองเซียงแล่น
แต่ภายหลังกองทัพยูนนานคืนถอนกำลังออกไป ความไม่สงบตามแนวชายแดนยูนนานฟื้นขึ้นอีก
นับแต่ปีพ.ศ. 1854 เป็นต้นมาอย่างทวีรุนแรงมากขึ้น เจ้าเมืองปาไปซีฟูขยายอิทธิพลเข้าในเขต
เมืองเซอหลี่และแหล่งชุมชนพันทองรอบตัวนอกเมืองเซอหลี่นับวันแต่จะมีเนื้อที่กว้างขวางขึ้น
เรื่อย ๆ แม้แต่เซอหลี่ใหญ่ที่เคยจงรักภักดีต่อราชวงศ์หยวนซินก็หันไปสนับสนุนแผนการรวมความ
สัมพันธ์แบบเครือญาติของพญามังกร ดังพงศาวดารราชวงศ์หยวนระบุไว้ว่า

¹⁷ เซียงเซิน, ประวัติยูนนานเจ้า (พ.ศ. 2144), (ใน ประวัติยูนนานเจ้าฉบับแปล
ของคณะกรรมการสืบค้นประวัติคำศัพท์ไทยฯ สำนักนายกรัฐมนตรี), (กรุงเทพฯ : 2526), หน้า 58.

¹⁸ ทวี ล่วงปัญญากร, ประวัติยูนนานเจ้า, (เชียงใหม่ : ทวีปสันการพิมพ์,
2527), หน้า 36-37.

ปีที่ 2 ในรัชกาลสี้อต้า (พ.ศ. 1852) เดือนที่ 11 ทางมณฑลยูนนานกราบทูลว่า
ปาไปซีฟู เชอหลี่ใหญ่ เชอหลี่เล็กก่อการกบฏ¹⁹

ปีที่ 4 ในรัชกาลสี้อต้า (พ.ศ. 1854) เดือนที่ 5 พวกปาเถื่อนปาไปซีฟู เชอหลี่ใหญ่
เชอหลี่เล็กก่อความไม่สงบตามแนวชายแดน ฝ่าฝืนสั่งให้อ๋องของยูนนานและอำมาตย์ฝ่าย
ขวาชื่ออาฮูไทน์มากองทัพไปปราบปราม²⁰

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 1852 - 1854 แสดงว่า ราชวงศ์หยวนเริ่มเสีย
เปรียบในทางยุทธศาสตร์อีกที เมืองปาไปซีฟูกับเมืองเชอหลี่ทั้งใหญ่และเล็กรวมตัวกันเหนียว -
แน่นขึ้น เป็นสัญญาณเตือนให้ทราบว่าราชวงศ์หยวนสิ้นกำลังเผชิญกับปัญหาที่ดินแดนลี้ลับหนึ่งอาจ
จะถูกเมืองปาไปซีฟูผนวกไป

เนื่องจากราชวงศ์หยวนสิ้นลู่ เลียดินแดนทั้งหมดของเมืองเชอหลี่ให้กับเมืองปาไปซีฟู
ทำให้แนวป้องกันพรมแดนภาคใต้ของยูนนานหละหลวม ศักรพรรดิอู่จงในรัชกาลสี้อต้าทรงกังวลใจ
กับสถานการณ์อันเลวร้าย จึงมีพระราชโองการให้โยกย้ายกองทัพผสมมณฑลกับชาวฮั่นจาก
เสฉวน แต่งตั้งอาฮูไทน์เป็นนายทัพใหญ่ เตรียมสงครามปราบปรามเมืองปาไปซีฟูในระดับชาติ
เป็นครั้งที่สอง แต่จากประสบการณ์ของอดีตนายทัพใหญ่หลิวเซิง บรรดาอำมาตย์ในพระราชสำนัก
ราชวงศ์หยวนต่างก็พยายามเสนอให้ศักรพรรดิอู่จงสำนึกถึงว่า "พวกปาเถื่อนนิยมวิธีการนุ่มนวล
แต่รังเกียจการใช้กำลังปราบปราม"²¹ ขอให้ศักรพรรดิอู่จงเปลี่ยนนโยบายปรับปรุงความ
สัมพันธ์ทางการเมืองกับเมืองปาไปซีฟู ซึ่งจะได้ผลมากกว่าการใช้กำลังทหาร ดังข้อความต่อไปนี้

ปีที่ 4 ในรัชกาลสี้อต้า (พ.ศ. 1854)

ตอนแรก ปาไปซีฟูก่อความช้ายแดน อำมาตย์ฝ่ายขวาชื่อหลิวเซิงยกทัพไปปราบปราม
ถอยหนีกลับมา ตัดคุก ต่อมาอำมาตย์ฝ่ายขวาชื่ออาฮูไทน์ทำตามเช่นกัน ยูนนางชื่อจ้าวเชอ -
เหนียนเสนอว่า พวกปาเถื่อนนิยมวิธีการนุ่มนวล แต่รังเกียจการใช้กำลังปราบปราม
ผลการปราบปรามทำให้กองทัพเราสูญเสียมาก ข้าราชการถูกปลดจากตำแหน่ง แม้ว่า

¹⁹ซ่งเหลียน, พงศ์าวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), (ใน ประชุม

พงศ์าวดารราชวงศ์ 24 ชุด. (กรมหนังสือขังอู่ ปักกิ่ง สมัยสาธารณรัฐประชาชนจีน
ไม่ทราบปีที่พิมพ์), บรรพศักรพรรดิอู่จง.

²⁰เรื่องเดียวกัน, บรรพศักรพรรดิเหวินโจง.

²¹เรื่องเดียวกัน, บรรพชีวประวัติ จ้าวเชอเหนียน.

เราได้อินแดนของเขา ก็ตาม ละให้ประโยชน์แก่ประเทศชาติไม่ หมิ่นนี้ใช้แต่กำลังทาง การทหาร ละสร้างความเลื่อมใสให้กับระบบการปกครองของจักรพรรดิ ควรคัดลอก ข้าราชการที่วิธีการปกครองไปประจำชายแดนแทนแทนวิธีการทางการทหาร²²

สุดท้าย จักรพรรดิอู่หลงแห่งราชวงศ์หยวนยอมรับข้อเสนอของเจ้าวเซอเหยียนอำมาตย์ ประจำราชสำนัก สดลิ่งราชทูตไป กลับกล่อมเจ้าเมืองปาไปซีฟูและเขอหลี่ และประสพผลดี เกินที่คาดหมายไว้ ดังพงศาวดารราชวงศ์หยวนจีนระบุว่า

ปีที่ 1 ในรัชกาลหวงซิ่ง (พ.ศ. 1855) เดือนที่ 9 ยุติการปราบปรามพวกปาไปซีฟู ปาไปซีฟู เขอหลี่ใหญ่ เขอหลี่เล็ก มีรับสั่งให้ส่งพระราชสาส์นทางการทหารไป กลับกล่อม ...ปาไปซีฟู เขอหลี่ใหญ่และเล็กมาถวายช้างและเครื่องบรรณาการ²³

ในพงศาวดารจีนไม่ได้ให้รายละเอียดว่า ทำไมเจ้าเมืองปาไปซีฟูและเมืองเขอหลี่ ใหญ่เล็กเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันด้วยการกลับกล่อมจากราชทูตจีนเพียงครั้งเดียว แต่พอคาด ได้ว่าความสำเร็วจนนี้เกี่ยวข้องกับการที่พญามังรายสวรรคตในปี พ.ศ. 1855 ไม่มากก็น้อย²⁴ ความเข้มขันของการรวมกลุ่มชนเผ่าในหมู่ขุนนางข้าราชการเมืองปาไปซีฟูก็ลดหย่อนลงตามไปด้วย พระเจ้าคราม (พ.ศ. 1855-1869) ไม่ได้ดำเนินนโยบายแข็งกร้าวกับราชวงศ์หยวนจีนต่อไป อย่างพญามังราย เมื่อราชทูตจีนมาถวายพระราชสาส์นทางการทหาร พระเจ้าครามไม่ได้แสดง ความรังเกียจต่อท่าทีประณามของจีน จึงตกลงตามข้อเสนอนี้ในพระราชสาส์นจีนที่จะสร้าง ความสัมพันธ์ในรูปแบบบรรณาการ พระเจ้าครามกับเจ้าเมืองเขอหลี่ส่งทูตไปถวายช้างกับเครื่อง บรรณาการที่นครหลวงปักกิ่งพร้อมกัน ความเป็นคู่อริกันระหว่างราชวงศ์หยวนจีนกับเมืองปาไป- ซีฟูและเมืองเขอหลี่จึงคลี่คลายลง เพราะนโยบายประณามของทางฝ่ายปาไปซีฟูด้วย

²² ช่งเหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), (ใน ประชุมพงศาวดาร ราชวงศ์ 24 ชุด), (กรมหนังสือขงอู้ ปักกิ่ง สัมภาษณ์สารณรัฐประจำอินจีน, ไม่ทราบปีที่พิมพ์), บรรพชิวประวัติ ลั่ววเซอเหยียน.

²³ เรื่องเดียวกัน, บรรพจักรพรรดิ เทวินโจง.

²⁴ รัตนปัญญาเถระ, พระภิกษุ, ชินกาลมาลีปกรณ์, แปลจากภาษาบาลี โดย ร.ต.ท.แล่ง มนวิฑูร, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าสถิตราจารย์ ร.ต.ท.แล่ง มนวิฑูร, (กรุงเทพฯ : 2517), หน้า 155.

ความสัมพันธ์แบบล่าม ระหว่าง เมืองเซอห์ลี - เมืองปาไปซีฟู - ราชวงศ์หยวน
ในช่วงระยะสงบศึก (พ.ศ. 1855 - 1874)

นับแต่พระเจ้าครามขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 1855 เป็นต้นมา สถานการณ์ตั้งเครียดตามแนวชายแดนยูนนานเฉพาะช่วงที่ติดต่อกับเมืองเซอห์ลีกับเมืองปาไปซีฟูอ่อนคลายลง พระองค์ขึ้นครองราชย์อยู่ที่เซียงใหม่เพียง 4 เดือน²⁵ ก็ย้ายไปประทับที่เซียงราย การที่พระเจ้าครามย้ายศูนย์กลางขึ้นเหนือครั้งนี้แสดงให้เห็นท่าทีที่แน่นอนว่าพระองค์ต้องการขยายกิจกรรมติดต่อสัมพันธ์กับราชวงศ์หยวนจีนเพราะต่อจากนั้นไม่นาน ทางมณฑลยูนนานก็ได้ส่งคณะทูตชั้นสูงของท้องถิ่นมาเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับพระเจ้าครามหรือขุนคราม (พงศาวดารจีนระบุชื่อเป็น ขุนฮิลาน) ที่เซียงราย พงศาวดารราชวงศ์หยวนจีนให้รายละเอียดว่า

ปีที่ 2 ในรัชกาลหวังซัง (พ.ศ. 1856) ทางมณฑลยูนนานส่งให้อำมาตย์ชื่อตาสูหวา - เชอ อำมาตย์ชื่อฟาฮูเชอเดินทางมาแสดงความอ่อนน้อมของปาไปซีฟู ได้แก่นายอาย นายเวน กวนล้วย กวนอู เซนลี่ตั้ง อุหวยเออ อาล้วย อาล่ายออกเดินทางไปยังบ้านเมืองของพวกเขา

ปีที่ 1 ในรัชกาลหยวนโย (พ.ศ. 1857) เดือนที่ 1 เดินทางถึงเมืองมู่เซิน (เมืองเซินหรือเซียงตุง) ในอาณาจักรนี้ นางกึ่งเมียของเจ้าผู้ปกครองชื่อขุนฮิลาน (ᠬᠤᠨ ᠬᠢᠯᠠᠨ) ให้ลูกน้องชื่อนายยาวออกมาต้อนรับ ยืนอยู่ริวกำแพงเมือง สอบถามสาเหตุที่ท้าวทูตมาเยี่ยม ให้คำตอบไป แล้วถามต่ออีกว่า ในพระราชลาล์นั้นเขียนถึงเรื่องราวอะไรบ้าง ท้าวทูตกล่าวว่ายังไม่ได้เปิดดู ให้คำตอบไม่ได้ ขอพบขุนฮิลานเสียก่อน นายยาวกลับเข้าไปรายงาน แล้วนำคำสั่งจากนางกึ่ง (เมียของขุนฮิลาน) ออกมาว่า ท้าวทูตมีธุระอะไร จะบอกได้ คราวที่แล้วก็เช่นกันท้าวทูตเดินทางถึงเมืองเราแล้วก็กลับ แต่อำมาตย์ฟาฮูเชอเดินทางไม่ยอมทำแบบนี้

วันที่ 13 เดือนที่ 2 บุตรของขุนฮิลานชื่อนานทองออกมาพบแขก ราชทูตพูดกับเขาว่า ทางมณฑล (ยูนนาน) เคยส่งอำมาตย์เข้ามาเกลี้ยกล่อม แล้วพวกท่านได้ส่งนายอายและคนอื่นไปแสดงความอ่อนน้อม ด้วยเหตุนี้จักรพรรดิมีรับสั่งให้พวกเรามาเยี่ยมเยียนท่าน พ่อลูกทั้งสอง นานทองกล่าวว่า พวกเราไม่ได้อ่อนน้อม อำมาตย์ฮูเพียงแต่ชักชวน

²⁵ ตำนานมูลคำสอนา. พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมหลวงเตย- สนิทวงศ์ ณ อยุธยา วันที่ 17 ธันวาคม 2518 , (กรุงเทพมหานคร : 2518), หน้า 189.

ให้พวกเราส่งคนไปล่องลำคนเพื่อจะได้ดูให้เห็นกับตาว่าเราช่วงค์ (หยวน) มีเขตแดน กว้างขวางและทหารมากมาย

ในวันถัดมา นานทองสั่งนายยาวมาว่า ตอนที่อำมาตย์ฮูมา เยือนเรา มอบให้เครื่องแบบและอาหารม้า ม้าทั้งหมดของท่านทูตควรมอบให้กับเรา พุดลบ ลุงมักสไปไปด้วย ในวันถัดมา นำเครื่องแบบไปฮีก แล้วขุนฮิลานสั่งนานพินมาสั่งข่าว่า ท่านทูตเข้าไปพบได้

วันที่ 17 เดือนที่ 3 ท่านทูตฟาฮูเชอติณและพรรคพวก เดินทางถึงเมืองเหอฮย (เชียงราย) * เข้าเยี่ยมคารวะขุนฮิลาน และประกาศพระราชโองการ

ในวันถัดมา ขุนฮิลานให้ทูตทั้งหลายตามบุตรชื่อนานทองไปสำรวจเมืองฝาง ท่านทูตไม่ยอมไป (ขุนฮิลาน) กล่าวว่า ถ้าไม่ไปชมดินแดนของเรา จะกลับไปรายงานกับราชสำนักได้อย่างไร ท่านทูตตกลงตามไปถึงที่เมืองฝาง บังเอิญพวกป่าเถื่อนฮือปีเย่าและพ่อตาของนานทองฮือท้าวฮิลวงมารุกราน นานทองขอว่า ท่านทูตควรจะช่วยเราด้วย ท่านทูตตามนานทองขึ้นถึงภูเขามู่ปิ่นเพื่อต่อต้านฮือฮักปีเย่าเมื่อรู้ว่า มีทูตที่ถือพระราชลาลัน (ของจักรพรรดิฉิน) มาด้วย ก็รีบถอยกลับไป

ที่เมืองฝาง ท่านทูตตั้งใจที่จะเดินทางกลับ นานทองบอกว่าอากาศร้อน น้ำขึ้น ท่านทูตกลับช่วงหน้าหนาวดีกว่า

ในที่สุดในเดือน 8 ถึงได้ออกเดินทาง

วันที่ 4 เดือนที่ 9 เดินทางถึงเมืองของขุนฮิลาน ขุนฮิลานมีจดหมาย (ถึงราชวงศ์หยวนฉิน) ด้วยลายลักษณ์อักษรไปฮี้ ** ถวายข่าส่ง เชือกและสั่งให้ลูกน้องชื่อฮุนฮิวไหล ขุนปาเชอ ขุนรงล่าย อายฉงหลานและอีกหลายคนติดตามท่านทูตมาเมืองหลวง (ฉิน)²⁶

* เชียงรายก็คือเหอฮย หลี่กวางหยวน นักประวัติศาสตร์เขียนบทความเรื่อง "เมืองปาไปฮิวยอมอ่อนน้อมต่อราชวงศ์หยวนฉิน" ลงในหนังสือพิมพ์ ซิงจงเจียนรายวัน ฉบับวันที่ 4 สิงหาคม 1987 หน้า 25 ว่า "เหอฮย" อ่านเป็นภาษาไทยด้วยความเร็วสูงก็เปลี่ยนเสียงเป็นฮาย ชาวไทยภาคเหนืออ่าน "ร" เป็น "อ" ด้วยเหตุผลนี้เสียง "ฮาย" ก็คือเชียงราย "เหอฮย" ในภาษาจีนหมายถึงเชียงราย.

** คำว่า "ไปฮี้" ในภาษาจีนหมายถึงพวกข่านเผ่าร้อยเผ่า ราชวงศ์ฉินใช้สำหรับเรียกรวม ๆ กับพวกไตในแถบเอเซียตะวันออก เสียงไตตอนบน "ลายลักษณ์อักษรไปฮี้" สันหมายถึงภาษาชนชาติไต.

²⁶ ซ่งเหลียน, พงคำวตารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), บรรพปราบปราม, บทปาไปฮิว.

ใจความสำคัญของพงศาวดารราชวงศ์หยวนตอนนี้ได้กล่าวถึง ภายหลังจากทูตจีนเดินทางผ่านเมืองเชียงตุง หัวเมืองเหนือสุดของเมืองปาไปซิฟูแล้ว ได้รับการต้อนรับอย่างดีจากพระเจ้าครามที่เมืองเชียงราย ซึ่งขณะนั้นมีหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเมืองการปกครองทั่วทั้งภาคเหนือไทย ในช่วงระยะที่ราชทูตจีนเยี่ยมเยือน เจ้านานทองบุตรของพระเจ้าครามในนามของพระราชบิดาแสดงจุดยืนของบ้านเมืองของตนว่า การรักษาความสัมพันธ์ในรูปแบบบรรณาการกับราชวงศ์หยวนจีนนั้นไม่ได้หมายถึงบ้านเมืองของตนยอมอ่อนน้อม เป็นประเทศราชของจีน ดังคำบรรยายในพงศาวดารถึงความเจ็บแสบของพวกปาไปซิฟู ซึ่งกล่าวว่า "พวกเราไม่ได้อ่อนน้อมอำมาตย์อยู่เพียงแต่ชักชวนให้พวกเราส่งคนไปส่งล่ามคนเพื่อจะได้ดูให้เห็นกับตาว่า ราชวงศ์ (หยวน) มีเขตแดนกว้างขวางและทหารมากมาย"²⁷ พหุทักซ์และยังได้ยืนยันถึงฐานะทางการเมืองการทูตของเมืองปาไปซิฟูว่า สม่อกภาคกับราชวงศ์หยวนจีน และพระเจ้าครามพร้อมจะพัฒนาความสัมพันธ์อันดีกับราชวงศ์หยวนจีน โดยจัดส่งทูตถวายพระราชสาส์นภาษาไป๋ฮี้ ข้างเป็นหลักฐานพยาน

แต่ราชวงศ์หยวนจีนไม่ยอมพลาด โอกาสอันดีสำหรับเสริมสร้างอำนาจควบคุมในแถบบริเวณนี้ ภายหลังจากเชื้อห่วยติการพิพพันกับเมืองปาไปซิฟูในด้านการเมือง เป็นปฏิปักษ์กับราชวงศ์หยวนจีน ทางมณฑลยูนนานได้ฟื้นฟูองค์การการปกครองที่เมืองเชอหลี่ใหม่อีกทีในปีพ.ศ. 1868 ทางผู้ว่ามณฑลยูนนานยินยอมให้ขุนนางไตลื้อเข้ารับราชการในสำนักงานปลอบโยนของราชวงศ์หยวนเพื่อสร้างบรรยากาศสามัคคีกลมเกลียวกัน

ปีที่ 2 ในรัชกาลไท่ตัน (พ.ศ. 1868) เดือนที่ 7 สัตตั้งสำนักงานควบคุมกิจกรรมทหารและพลเรือนขึ้นที่เชอหลี่ แต่งตั้งชาวพื้นเมืองชื่อไล่ทราย เป็นอำมาตย์ใหญ่ ประดับเครื่องหมายเสื้อทองคำ

ปีที่ 3 ในรัชกาลไท่ตัน (พ.ศ. 1869) เดือนที่ 9 พระราชทานหมวก รองเท้า เครื่องแบบ (มงโกล) ให้กับขุนนางพวกปาไปซิฟู 75 คน ในเมืองเชอหลี่²⁸

²⁷ ช่งเหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), บรรพปราบปราม,

บทปาไปซิฟู.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, บรรพจักรพรรดิไท่ตัน.

ขณะเดียวกัน ทางราชวงศ์หยวนจีนทั้ง เก๋ยกล่อมและซิปบังคับให้พระเจ้าครามยินยอมให้ราชวงศ์หยวนจีนจัดตั้งสำนักงานปลอบโยนขึ้นในที่ราบลุ่มเชียงราย ในปี พ.ศ. 1869 ทางราชวงศ์หยวนจีนเรียกให้พระเจ้าครามส่งข้าราชการสำคัญไปพบกับครหลวงปักกิ่ง²⁹ คงมีวัตถุประสงค์ที่จะชี้แจงแผนการจัดตั้งสำนักงานปลอบโยนขึ้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงให้ทางเมืองปาไปซีฟูทราบ เมื่อเจ้าสามกษัตริย์ของพระเจ้าครามรับทราบวัตถุประสงค์ของราชวงศ์หยวนแล้ว ก็เดินทางกลับเมืองปาไปซีฟูในปี.ศ. 1870 เพลิงพระเจ้าครามสิ้นพระชนม์ เจ้าสามกษัตริย์ถ่ายทอดความตั้งใจของราชวงศ์หยวนจีนให้พระเจ้าแล่นภูทราบ เนื่องจากก่อนหน้านี้เมืองเขือหลี่ถูกจีนจัดตั้งสำนักงานปลอบโยนให้ เข้ากับทางมณฑลยูนนานเรียบร้อยแล้ว ทำให้พระเจ้าแล่นภูรู้สึกโดดเดี่ยวด้วยเหตุที่ขาดการประสานมือจากเมืองเขือหลี่ในเครือญาติของตน พระเจ้าแล่นภูไม่มีทางเลือกจึงจำใจให้ราชวงศ์หยวนจีนจัดตั้งสำนักงานปลอบโยนใหญ่และสำนักงานสาขาทั้งหมดสามแห่งขึ้นภายในแนวพรมแดนปาไปซีฟู เหมือนกับวิธีการที่ราชวงศ์หยวนจีนเคยใช้กับสำนักงานปลอบโยนเมืองเขือหลี่เพื่อสร้างบรรยากาศปรองดองกันกับทางชนชั้นผู้ปกครองเมืองปาไปซีฟู ตำแหน่งสำคัญบางตำแหน่งก็ให้ขุนนางพื้นเมืองดำรงอยู่ ดังพงศาวดารราชวงศ์หยวนจีนระบุว่า

ปีที่ 4 ในรัชกาลไท่ตัน (พ.ศ. 1870) เดือนที่ 9 ปาไปซีฟูขอให้ส่งข้าราชการไปประจำ จัดตั้งสำนักว่าการนายทัพใหญ่ของสำนักงานปลอบโยนที่เมืองซิง (蒙庆) และสำนักบริหารที่เมืองมู่อัน (木安) และเมืองสย (孟杰) อีกสองแห่ง นายหนี่ชู่กง (倪出公) กรรมการสำนักงานปลอบโยนและเจ้านานทอง (召南通) อำมาตย์ท้องถิ่นยังรับตำแหน่งเป็นนายทัพใหญ่และรองนายทัพใหญ่ตามลำดับ นายหมี่เต้อ (米捷) รับตำแหน่งเป็นกรรมการสำนักงานปลอบโยน เจ้าสามกษัตริย์ (召三斤) โอรสของนานทองรองนายทัพใหญ่ไปปกครองเมืองมู่อัน หลานชื่อชุนฟอง (混盆) ไปปกครองเมืองสย พระราชทานเบี้ยหวัดให้ตามลำดับขึ้นตำแหน่ง และยศ³⁰

เมืองซิงอยู่ที่ใด ? จากหลักฐานของชินกาสมาลีปกรณ์บอกว่า ภายหลังพระเจ้าแล่นภูเสวยราชย์ พระองค์แต่งตั้งท้าวคำฟูโอรสครองเมืองเชียงใหม่ ส่วนพระองค์ประทับที่เมือง

²⁹ ช่ง เหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), บรรพจักรพรรดิไท่ตัน. ระบุว่า "ปีที่ 3 ในรัชกาลไท่ตัน (พ.ศ. 1869) เดือนที่ 5 เจ้านานทอง (โอรสของขุนฮิลานหรือพระเจ้าคราม) ของปาไปซีฟู ส่งโอรสชื่อ เจ้าสามกษัตริย์มาถวายเครื่องบรรณาการ.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, บรรพจักรพรรดิไท่ตัน.

เชียงราย ประมาณปี พ.ศ. 1870³¹ ทรงสร้างเมืองเชียงแสนใหม่อีกครั้งหนึ่ง แล้วพระเจ้า
 แล่นภูประทับอยู่ที่เชียงแสนตลอดพระชนม์ชีพ มีหลักฐานจากพงศาวดารราชวงศ์หยวนอีกชิ้นหนึ่ง
 ระบุว่า ในปี พ.ศ. 1874 เชียงแสน เมืองฮิงและอิงฮาหลอรวมเป็นสำนักงานปลอบโยนเดียว
 กัน³² จึงเป็นการยืนยันซึ่งกันและกันว่า เมืองฮิงเป็นหัวเมืองหนึ่งที่ตั้งอยู่ใกล้เมืองเชียงแสน
 ศูนย์กลางการเมืองการปกครองในสมัยพระเจ้าแล่นภู สำนักบริหารมืองฮิงกับเมืองฮยก็อยู่ฝั่งขวา
 แม่น้ำโขงบริเวณเมืองเชียงแสนเช่นกัน ทางราชวงศ์หยวนสืบอาศัยสำนักงานล่ามจตุรสีสร้างแนว
 ป้องกันพรมแดนยาวนานเฉพาะช่วงติดต่อระหว่างเมืองเขอหลี่กับเมืองปาไปฮิงฮัน ผู้วิจัยยังเห็น
 ว่า การที่พระเจ้าแล่นภูสร้างเมืองเชียงแสนใหม่อีกครั้งและประทับที่เชียงแสนตลอดชีพนั้นคงเกี่ยว
 พันกับกิจกรรมของสำนักงานปลอบโยนแห่งราชวงศ์หยวนสิน เพราะมีขุนนางของพระองค์หลาย
 คนร่วมกิจกรรมในสำนักงานปลอบโยนด้วย *

³¹รัตนปัญญาเถระ, พระภิกษุ, ชินกาลมาลีปกรณ์, แปลจากภาษาบาลี โดย ร.ต.ท.
 แสง มนวิฑูร, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพคำลัดตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร.
 (กรุงเทพฯ : 2517), หน้า 104.

³²ซ่งเหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), (ใน ประชุม
 พงศาวดารราชวงศ์ 24 ชุด), (กรมหนังสือซ่งอู่ ปักกิ่ง สมัยสาธารณรัฐประชาชนจีน), บรรพ-
 ศักรพรรดิเวินโจวระบุว่า "เชียงแสน เมืองฮิง เมืองอิงฮาหลอและเมืองอื่น ๆ จัดตั้งขึ้นเป็น
 สำนักงานควบคุมกิจกรรมทหารและพลเรือน ให้ผู้ว่ารับยศข้าราชการเป็นขั้นที่สี่".

* เรื่องเดียวกัน, บรรพศักรพรรดิไท่ตันระบุถึง มีขุนนางปาไปฮิงฮันตำแหน่งในสำนักงาน
 ปลอบโยนของราชวงศ์หยวนได้แก่ เจ้านานทองเป็นรองนายทัพใหญ่ฝ่ายงานทหารในสำนักงาน
 ปลอบโยนเมืองฮิง เจ้าสามทิงโอรสของเจ้านานทองรับราชการที่สำนักบริหารมือง ฮุนฟอง-
 หลานของเจ้านานทองรับราชการที่สำนักงานบริหารเมืองฮย.

ต่อมาถึงปี พ.ศ. 1874 ทางราชวงศ์หยวนสิ้นยกระดับสำนักงานปลอบโยนเมืองชิง
 ชัน เป็นสำนักงานปลอบโยนปาไปซีฟู³³ ให้ เป็นศูนย์กลาง การควบคุมสำนักงานอีกสองสาขาใน
 ดินแดนของพระเจ้าแผ่นดิน ขณะเดียวกันเปลี่ยนนายทัพใหญ่ฝ่ายงานทหารของสำนักงานปลอบโยน
 จากอดีตข้าราชการราชวงศ์หยวนชื่อหนีชู่กุง (乃崇勳) เป็น เจ้าเหลียน (乃謙) ขุนนาง
 ปาไปซีฟู ตั้งแต่นั้นไปสำนักงานปลอบโยนอันถาวรทั้งในและนอกแนวพรมแดนยูนนานสิ้น ได้แสดงบทบาท
 ในการล่อลวงดูแลการเคลื่อนไหวของ เจ้าเมืองปาไปซีฟูและเจ้าเมืองเข่อหลืออย่างเต็มที่
 ยิ่งกว่านั้น สถานะไปรษณีย์ที่กระจายทั่วถึงแนวพรมแดนภายในยูนนานยังสามารถนำข่าวการเคลื่อนไหว
 ของสองเมืองนี้รับแจ้งไปยังผู้ว่าการมณฑลและนครหลวงจีนอย่างรวดเร็ว โดยอาศัยม้า เป็น
 พาหนะสำคัญ เครือข่ายควบคุมแนวพรมแดนยูนนานทั้งชั้นนอกและชั้นในนี้สร้างความรู้สึกลอดภัย
 ให้กับจักรพรรดิราชวงศ์หยวนเป็นอย่างมาก

สาเหตุที่ราชวงศ์หยวนสนใจให้ความสำคัญกับภูมิภาคทั้งนอกและในแนวพรมแดนยูนนาน
 ตอนนี้น่าจะมาจากประสบการณ์ในอดีต เมืองเข่อหลือภายในแนวพรมแดนยูนนานสิ้นก่อกบฏตีตัว -
 ออกห่างจากราชวงศ์หยวนจีนเมื่อไร มักจะเกิดจากการชักนำของเมืองปาไปซีฟูภายนอกแนว
 พรมแดน เมืองปาไปซีฟูเป็นต้นตอที่ก่อให้เกิดสถานการณ์ปั่นป่วนวุ่นวายในเมืองเข่อหลือและ
 แหล่งชุมชนพื้นท้องไตลือภาคใต้ยูนนานจีน ในสายตาของเจ้าผู้ปกครองจีน เมืองปาไปซีฟูกลายเป็น
 เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ต้องสกัดกั้นป้องกันตลอดจุดหนึ่งในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน มี
 นักปราชญ์ราชวงศ์ชิงท่านหนึ่งสรุปจากประสบการณ์ของราชวงศ์จีนก่อน ๆ ว่า

กล่าวถึงสถานการณ์ ต้องเน้นจุดยุทธศาสตร์ จุดยุทธศาสตร์ของยูนนานมีสามจุด
 (หนึ่ง) ทิศตะวันออก เชียงไตมีพวกปาเถื่อนปาไปซีฟู ลาวและเสี้ยวจื่อ เราอาศัย
 เมืองหยวน เชียงและหลินอัน เป็นกุญแจสำคัญ (สอง) ทิศตะวันตก เชียงไตมีพวก
 ปาเถื่อนพม่าและพวกอื่น ๆ เราอาศัยเมืองเถินยั่ว หย่งชังและชุ่นหนิง เป็นคอหอย
 สำคัญ (สาม) ทิศตะวันตก เชียงเหนือมีทิ่พัน (ทิเบต) เราอาศัยเมืองลี่เจียง หย่งหนิง
 เป่ย์เซินเป็นค่าน้ำสำคัญ ควบคุมด่านได้ พวกทิ่พันต้องถอยหนี ควบคุมคอหอยได้
 พวกปาเถื่อนตะวันตกย่อมจะต้องอยู่ในสภาพเพลงบ ควบคุมกุญแจได้ พวกปาเถื่อนทางไต้ย่อม
 จะต้องไม่กล้าก่อกบฏ การที่ควบคุมสามจุดนี้ได้ พวกที่อยู่ภายใน

³³ ช่งเหลียน, พงศ์วารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), บรรพจักรพรรดิเวินโจง.
 ระบุว่า "ปีที่ 2 ในรัชกาลจื่อชั่น (พ.ศ. 1874) เดือนที่ 5 จัดตั้งสำนักงานว่าการนายทัพใหญ่
 ของสำนักงานปลอบโยนปาไปซีฟู แต่งตั้ง เจ้าเหลียนขุนนางท้องถิ่น เป็นนายทัพใหญ่ของสำนักงาน
 ปลอบโยน".

ยูนนานจะได้อนหลังสลาย³⁴

สืบตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวนต่างถือว่า เมืองปาไปซิฟู เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญจุดหนึ่ง
จึงให้ความสำคัญกับสำนักงานปลอบโยนในที่ราบลุ่มเชียงราย ซึ่งเป็นด้านหน้าทีเมืองปาไปซิฟู
จะติดต่อกับภาคใต้ของจีน ด้วยความเชื่อที่ว่าถ้าควบคุมจุดยุทธศาสตร์นี้ได้ จะนำมาซึ่งความ
ปลอดภัยให้กับอำนาจการปกครองท้องถิ่นยูนนานจีน

บทบาทของสำนักงานปลอบโยนแห่งราชวงศ์หยวนจีนกับการสลายตัวของ
ความสัมพันธ์แบบเครือญาติระหว่างเมืองเอ๋อหลี่กับเมืองปาไปซิฟู

สำนักงานปลอบโยนของราชวงศ์หยวนจีนสร้างสำเนา ริชที่เมืองเอ๋อหลี่ครั้งสุดท้ายคือปี
พ.ศ. 1868 ก่อนหน้านี้เคยสร้างองค์การควบคุมหลายประเภทแต่ถูกทำลายไปด้วยการร่วมมือ
ทางการทหารระหว่างเจ้าเมืองเอ๋อหลี่กับเจ้าเมืองปาไปซิฟู สำนักงานปลอบโยนของราชวงศ์
หยวนประจำแนวพรมแดนด้านเหนือของเมืองปาไปซิฟูสร้างขึ้นครั้งแรกโดยเสริจในปี พ.ศ. 1870
นอกจากนี้ในช่วงระยะเวลาไล่เลี่ยกัน ทางราชวงศ์หยวนจีนยังจัดตั้งสำนักงานปลอบโยนในที่เมือง
ลาว พม่า และที่อื่น ๆ ซึ่งมักจะจะเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ติดกับแนวพรมแดนยูนนานจีน

สำนักงานปลอบโยนเป็นองค์การที่ควบคุมกิจกรรมทั้งการทหารและพลเรือนในท้องถิ่น
ท้องถิ่นนี้ประจำอยู่ ราชวงศ์หยวนจีนกำหนดสำนักงานปลอบโยนเหล่านี้มีหน้าที่เหมือนกันว่า

สำนักงานปลอบโยนควบคุมดูแลกิจกรรมการทหารและพลเรือน มีเมืองและอำเภอ
ขึ้นอยู่กับ คำสั่งจากมณฑลจะผ่านสำนักงานฯ ถ่ายทอดลงไป คำขอร้องจากเมืองและ
อำเภอจะผ่านสำนักงานปลอบโยนขึ้นไปถึงมณฑล เมื่อมีการเดินทางทหารตามแนว
ชายแดน สำนักงานปลอบโยนมีหน้าที่เป็นฝ่ายนายทัพใหญ่ ให้แสดงจงรักภักดีจากระยะ
ทางไกล³⁵

³⁴ หลี่ หยวน หยาง, จดหมายเหตุยูนนาน (พ.ศ. 2116-2162), (ปักกิ่ง : กรมหนังสือ
จงหวา สัมภาษณ์สารณรัฐประชาชนจีน, ไม่ทราบปีพิมพ์), ม้วนที่ 1.

³⁵ ช่ง เหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), บรรพร้อยห้าแห่งและยศ.

ตามวัตถุประสงค์ของชนชั้นผู้ปกครองราชวงศ์หยวนจีน ต้องการให้สำนักงานปลอบโยน มีอำนาจลุ่มทับหรือเหนือกว่าเจ้าเมืองท้องถิ่น ทำหน้าที่เชื่อมโยงการติดต่อสัมพันธ์ระหว่าง สำนักผู้ว่ามณฑลยูหนานกับเจ้าเมืองต่าง ๆ ในเขตที่ราชวงศ์หยวนตั้งสำนักงานปลอบโยนนี้ไว้ แต่ทางราชวงศ์หยวนไม่ประสงค์ที่จะยกเลิกระบบเจ้าเมืองเดิมโดยการให้สำนักงานปลอบโยน แทนที่ เพราะตระหนักดีว่าประเพณีวัฒนธรรมพวกคนพื้นเมืองต่างกับพวกมองโกลและชาวฮั่นจีนมาก ทางราชวงศ์หยวนจีนจะทำการควบคุมโดยตรงลำบาก ในยามปกติทางสำนักผู้ว่ามณฑลยูหนานจะส่งผ่านสำนักงานปลอบโยน เรียกร้องให้บรรดาเจ้าเมืองท้องถิ่นสนองนโยบายทางการเมืองการปกครองของราชวงศ์หยวนจีน ในยามที่เจ้าเมืองท้องถิ่นก่อกบฏก่อวุ่นแวนพรมแดนจีน ทางราชวงศ์หยวนจีนส่งกองกำลังทหารจากแผ่นดินภายในเข้าไปประสานกับสำนักงานปลอบโยนเพื่อทำการปราบปราม

เพื่อให้เจ้าหน้าที่สำนักงานปลอบโยน ซึ่งมักจะเป็นพวกมองโกลหรือชาวฮั่นจีนดำรงตำแหน่งเป็นส่วนใหญ่ นั้นสามารถใช้อำนาจเด็ดขาดในการบัญชาการเจ้าเมืองท้องถิ่นให้เชื่อฟังได้ ทางราชวงศ์หยวนจีนจึงได้แต่งตั้งผู้ว่าและข้าราชการประจำสำนักงานปลอบโยนให้มีคำสั่ง ดังพงศาวดารราชวงศ์หยวนระบุว่า

มีคดีเกี่ยวกับการปราบปราม ปลอบโยน เกือบกล่อมตามลำดับหลายคดี

ตำแหน่งผู้ว่าปลอบโยนมีค้อยู่ในลำดับที่ 2 แต่ละสำนักงานมีกรรมการปลอบโยนสามคน ให้รับยศเป็นชั้นที่ 2 ตำแหน่งทงซือหนึ่งตำแหน่ง ให้รับยศเป็นชั้นที่ 3 ผู้ช่วยหนึ่งตำแหน่ง ให้รับยศเป็นชั้นที่ 4 ตำแหน่งจิงลี่หนึ่งตำแหน่ง ให้รับยศเป็นชั้นที่ 7 ตำแหน่งเจ้าโมหรือเสยก็อกวนโกหนึ่งตำแหน่ง ให้รับยศเป็นชั้นที่ 9

สำนักงานที่เมืองชิง ให้มีผู้ว่าสอง (รวมผู้ว่ากับรองผู้ว่า) ทงซือหนึ่ง ผู้ช่วยหนึ่ง จิง ลี และตุงลี่ยกเลิกตำแหน่งละหนึ่งตำแหน่ง

ฝ่ายนายทัพใหญ่ (ของสำนักงานปลอบโยน) มีนายทัพใหญ่หนึ่งตำแหน่ง ผู้ช่วยนายทัพใหญ่หนึ่งตำแหน่ง จิงลี่หนึ่งตำแหน่ง สือซือหนึ่งตำแหน่ง³⁶

³⁶ ช่ง เหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), บรรพร้อยตำแหน่ง และยศ.

ตามระบบข้าราชการแห่งราชวงศ์หยวน มีลำดับยศทั้งหมด 9 ชั้น ชั้นสูงสุดคือชั้นที่ 1 ในสำนักงานปลอบโยน ผู้ว่าปลอบโยนและกรรมการปลอบโยนต่างก็รับยศชั้นที่ 2 ตำแหน่งทงสื่อและผู้ช่วยปลอบโยนรับยศชั้นที่ 3 และ 4 ถือว่าสูงพอ ๆ กับอำมาตย์ในราชสำนักนครหลวงปักกิ่ง ในสำนักงานปลอบโยนมีอยู่สองตำแหน่งสำคัญก็คือ ผู้ว่าปลอบโยนของสำนักงานฯ และนายทัพใหญ่ฝ่ายการทหารประจำสำนักงานฯ ดังที่กล่าวมาแล้ว เพื่อสร้างบรรยากาศปรองดองกันระหว่างข้าราชการราชวงศ์หยวนจีนกับขุนนางท้องถิ่น บางตำแหน่งสำคัญยังให้ขุนนางท้องถิ่นดำรงอยู่ เช่นปี พ.ศ. 1870 สำนักงานปลอบโยนเมืองชิงในแถบเชียงแสนได้แต่งตั้งเจ้านานทองโอรสของพระเจ้าครามเป็นรองนายทัพใหญ่ และปี พ.ศ. 1874 แต่งตั้งเจ้าเหลียนขุนนางของปาไปซีฟู เป็นนายทัพใหญ่ประจำสำนักงานปลอบโยน ไม่ว่าในยามปกติหรือเกิดสงคราม ทางสำนักงานปลอบโยนราชวงศ์หยวนจีนต้องอาศัยกำลังทหารท้องถิ่นให้ช่วยกันรักษาความปลอดภัยแนวพรมแดนยาวนาน โดยผ่านนายทัพใหญ่เป็นผู้ประสานงาน

เทียบกับสำนักงานปลอบโยนเมืองลาว เมืองมู่ปาง (ในพม่า) และเมืองเขอหลี่แล้ว สำนักงานปลอบโยนเมืองชิงหัวเมืองหนึ่งในอาณาเขตปาไปซีฟูถือว่าเป็นองค์การที่ค่อนข้างเล็กทางราชวงศ์หยวนจีนจึงส่งเจ้าหน้าที่เข้าประจำน้อยกว่าแห่งอื่น ๆ

เนื่องจากสำนักงานปลอบโยนประจำเมืองชิงเป็นองค์การที่ลุ่มลึกหรือเหนือกว่าเจ้าเมืองปาไปซีฟูอันหนึ่ง ทางราชวงศ์หยวนจีนมักถือว่ามีความสามารถครอบครองดินแดนทั้งหมดของปาไปซีฟู (อาณาจักรเชียงใหม่) ดังพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับใหม่บันทึกไว้ว่า

สำนักงานปลอบโยนควบคุมกิจกรรมทหารและพลเรือนปาไปซีฟูมีที่ค้ำตะ วันออกติดกับเมืองลาว ที่ค้ำได้ติดกับเผ่าพันธุ์แพร์³⁷ ที่ค้ำตะวันตกติดกับต้ากู่เฮอ (ในพม่า) และที่ค้ำเหนือติดกับเมืองเฮิน

จดหมายเหตุขุนนางของราชวงศ์ชิงระบุถึง

สำนักงานปลอบโยนควบคุมกิจกรรมทหารและพลเรือนปาไปซีฟู มีอาณาบริเวณที่ค้ำตะ วันออกติดกับพรมแดนสำนักงานปลอบโยนเมืองลาว ที่ค้ำได้ติดกับพรมแดนพวกเผ่าพันธุ์แพร์³⁷ ที่ค้ำตะวันตกติดกับพรมแดนของสำนักงานปลอบโยนมู่ปาง (ในพม่า) เดินทาง

³⁷ เขยเข้าหมิน, พงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับใหม่, บรรพปาไปซีฟู.

จากสำนักงานปลอบโยนไปยังศักดิ์เหนือประมาณสามสัปดาห์วัน ถึงสำนักงานผู้ว่าการมณฑล
(ยูนนาน)³⁸

แต่ในทางปฏิบัติเป็นจริงแล้ว สำนักงานปลอบโยนประจำเมืองชิงและสำนักงาน
ล่าชาในแถบเชียงแสนมิได้แสดงบทบาทอันจะเป็นการละเมิดอำนาจการเมืองการปกครองของ
เจ้าเมืองปาไปซีฟู เว้นแต่ส่วนที่ทางสำนักงานปลอบโยนแห่งราชวงศ์หยวนจีนเรียกร้องให้
ประสานงานและให้ความสะดวกเท่านั้น

ตำนานพื้นเมืองของภาคเหนือไทยไม่ได้บันทึกเลยว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 มีอำนาจ
ใหญ่จากภายนอกล่วงล้ำหรือละเมิดเจ้าผู้ปกครองอาณาจักรเชียงใหม่ (ปาไปซีฟู) แต่อย่างใด
กลับระบุถึงการเมืองการปกครองของเจ้าผู้ปกครองอาณาจักรเชียงใหม่อยู่ในสภาพอิสระตลอด
ส่วนหลักฐานของราชวงศ์หยวนจีนก็เสนอเหตุการณ์เพียงแค่นำการทูตและการทหารในขอบเขต
ดินแดนที่ราบลุ่มเชียงราย ซึ่งลงความเห็นได้ว่า ในความรู้สึกนึกคิดของเจ้าผู้ปกครองอาณาจักร
เชียงใหม่ (ปาไปซีฟู) คงถือว่าสำนักงานปลอบโยนของราชวงศ์หยวนเสมือน "สถานกงสุลใหญ่"
มากกว่าที่จะเป็นเจ้าเหนือหัวใหญ่ มีกรณีหนึ่งที่ได้กล่าวถึงทางราชวงศ์หยวนซึ่งส่งทูตมาเกลี้ย-
กล่อมเจ้าเมืองปาไปซีฟูในปี พ.ศ. 1857 เจ้านานทองในนามพระเจ้าอู่พระเจ้าครามยืนยง
จุดยืนของบ้านเมืองตนเองว่า การสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบบรรณาการกับราชวงศ์หยวนจีน
ไม่ได้แสดงความอ่อนน้อมยอมเป็นประเทศราชของราชวงศ์หยวน³⁹ อนึ่ง พระเจ้าครามกับ
พระเจ้าแสนภูต่างก็สร้างเมืองรองขึ้นในที่ราบลุ่มเชียงราย ทั้งสองพระองค์ขึ้นจากเชียงใหม่
มาปกครองโดยตรง และให้โอรสปกครองเมืองหลวงในลุ่มน้ำปิงแทน แสดงว่าพระองค์มีแผน
การทางการเมืองแอบแฝงอยู่มานานแล้ว นั่นก็คือ ลวงตาให้ราชวงศ์หยวนจีนรู้สึกผิดพลาดไปว่า
ศูนย์กลางการเมืองการปกครองของบ้านเมืองตนอยู่ในแถบตอนเหนือบริเวณที่ราบลุ่มเชียงราย
เพื่อสิ้นจะได้ไม่ขยายอิทธิพลของตนออกจากที่ราบลุ่มนั้น

³⁸ หลี่ หยวน หยาง, จดหมายเหตุยูนนาน (พ.ศ. 2116-2162), ม้วนที่ 1.

³⁹ ช่ง เหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), บรรพปราบปราม.

นอกจากนี้ สำนักงานปลอบโยนไม่มีทหารมงโกสหรือจีนประจำอยู่ แม้แต่กิจกรรมทางการทหารก็ต้องอาศัยนายทัพใหญ่หรือรองนายทัพใหญ่ประจำสำนักงานปลอบโยนซึ่งเป็นขุนนางพื้นเมืองนี้ สำนักงานปลอบโยนเมืองปาไปซีฟูจะใช้กำลังทหารราชวงศ์หยวนจากมณฑลยูนนานได้ก็ต่อเมื่อ เจ้าเมืองปาไปซีฟูเป็นปฏิปักษ์ต่อตนหรือเป็นกบฏ จึงสรุปได้ว่า อำนาจของสำนักงานปลอบโยนประจำเมืองปาไปซีฟูถูกจำกัดอยู่ในขอบเขตบริเวณที่ราบลุ่ม เชียงรายแถบที่ติดกับแนวพรมแดนจีนด้วยปัจจัยทั้งภายในและภายนอกดังที่กล่าวข้างต้น

นักประวัติศาสตร์จีนบางท่านเห็นว่า ตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวนจีนจัดตั้งสำนักงานปลอบโยนขึ้นที่ปาไปซีฟูเป็นต้นมา เมืองปาไปซีฟูกลายเป็นประเทศราชของจีน* ซึ่งไม่น่าเป็นไปได้เพราะบทบาททางการเมืองของสำนักงานปลอบโยนประจำปาไปซีฟูแท้ที่จริงแล้วถูกลดหย่อนลงด้วยปัจจัยภายนอกที่มาจากพลังกดดันของเจ้าเมืองปาไปซีฟูและปัจจัยภายในที่ไม่มีกำลังทหารของราชวงศ์หยวนจีนเข้าประจำให้อุดหนุน จึงยากที่จะด่วนสรุปว่าเมืองปาไปซีฟูที่มีดินแดนด้านตะวันออกจรดเมืองลาว ด้านใต้จรดเมืองแพร่ ด้านตะวันตกจรดตอนเหนือพม่าและด้านเหนือจรดเมืองเฮิน (เชียงตุง) เป็นขอบเขตอันกว้างเกินกว่าที่สำนักงานปลอบโยนจีนสามารถควบคุมจริงจัง อำนาจของสำนักงานปลอบโยนจีนซึ่งขาดกำลังของตนสนับสนุนและต้องอาศัยเจ้าพื้นเมืองนั้นคงจำกัดแค่บริเวณเมืองเฮินจนถึงเมืองเชียงแสนในที่ราบลุ่ม เชียงรายเท่านั้น เพราะบริเวณนี้อยู่ภายนอกแนวพรมแดนยูนนานนับแต่ราชวงศ์หยวนกำหนดเส้นพรมแดนนี้ เป็นต้นมา เป้าหมายหลักทางราชวงศ์หยวนจีนตั้งสำนักงานปลอบโยนในจุดยุทธศาสตร์แห่งนี้เพื่อประสานงานกับสำนักงาน

* สถาบันการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมืองคุนหมิง มณฑลยูนนานจีน. ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับไทยโดยสังเขป, หน้า 10. "ควรอธิบายเพิ่มเติมว่า ราชวงศ์หยวนจัดตั้งสำนักงานปลอบโยนปาไปซีฟูและสาขาอื่น ๆ ในเชียงใหม่และท้องที่อื่น ๆ ภาคเหนือไทย ในสมัยนั้นองค์การนี้แท้ที่จริงแล้วเป็นอำนาจการปกครองระดับท้องถิ่นแห่งหนึ่งของราชวงศ์หยวน และอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของราชวงศ์หยวน". และ เสี่ยวอัน-เหลียง, ประวัติศาสตร์ไต (เลขวนจีน : 2526), หน้า 204. "ในปีที่ 2 (พ.ศ. 1870) ราชวงศ์หยวนจัดตั้งองค์การทางการเมืองขึ้นในดินแดนปาไปซีฟู เป็นจุดเริ่มต้นที่บริเวณเชียงใหม่ขึ้นอยู่กับราชวงศ์หยวน นับแต่นั้นมา เมืองปาไปซีฟูมาถวายเครื่องบรรณาการให้กับราชสำนัก (จีน) ไม่ขาดระยะ ... จนกระทั่งถึงปีที่ 35 ในรัชกาล เสี่ยวจิ้น (พ.ศ. 2099) แห่งราชวงศ์เหม็ง ราชวงศ์ตองอูของพม่ายึดครอง เชียงใหม่ ดินแดนของสำนักงานปลอบโยนจึงได้ถูกตัดออกจากแผนที่ราชวงศ์จีน".

ปลอบโยนประจำเมืองเออหลี่ภายในแนวพรมแดนยูหนานเพื่อขยับยั้งการรวมตัวกันของชนชั้นผู้ปกครองเมืองปาไปซีฟูกับเมืองเออหลี่

เป็นการแน่นอนว่า สำนักงานปลอบโยนที่กำเนิดขึ้นตามล่องฟ้ากแนวพรมแดนยูหนานซึ่งมีความสำคัญต่อการป้องกันการรวมตัวของเมืองเออหลี่กับเมืองปาไปซีฟู สำนักงานปลอบโยนซึ่งมีมาตรการกีดกันการติดต่อสัมพันธ์ทางเครือญาติของล่องเมืองนี้ ตามหลักฐานเท่าที่ค้นพบขณะนี้พอกล่าวได้ว่า

ประเด็นแรก

ชนชั้นผู้ปกครองเมืองเออหลี่กับเมืองปาไปซีฟูจะติดต่อราชการระหว่างกันไม่ได้ ถ้าไม่มีหลักฐานยืนยันจากทางฝ่ายอื่นที่เรียกว่า "เอกสารพิลูจัน" ราชวงศ์หยวนจึงกำหนดให้เจ้าเมืองทั้งหลายต้องติดต่อกับองค์การของตนทั้งในระดับสำนักงานปลอบโยนประจำท้องถิ่นนั้น และระดับผู้ว่าการมณฑลยูหนานเสียก่อน ดังนั้นนโยบายที่ราชวงศ์หยวนมอบให้กับสำนักงานปลอบโยนว่า "สำนักงานปลอบโยนควบคุมดูแลกิจกรรมการทหารและพลเรือน มีเมืองและอำเภอขึ้นอยู่กับตัว คำสั่งจากมณฑลจะผ่านสำนักงานปลอบโยนถ่ายทอดลงไป คำขอร้องจากเมืองและอำเภอจะผ่านสำนักงานปลอบโยนยื่นขึ้นไปถึงมณฑล"⁴⁰ เมื่อได้รับอนุญาตจากองค์การทั้งสองระดับนี้แล้ว เจ้าเมืองเออหลี่กับเจ้าเมืองปาไปซีฟูจึงสามารถหันไปทำการติดต่อราชการในหมู่ชนชาติใดด้วยกันได้

เอกสารพิลูจันที่เป็นรูปแผ่นป้ายทองแดงนี้เริ่มใช้ภายในดินแดนจีนมาก่อน พงศ์วาทคาราชวงศ์หยวนระบุถึง "ผู้ที่ควบคุมห้าพันครอบครัว ให้รับตำแหน่งที่เรียกว่าหมื่นครอบครัว ผู้ที่ควบคุมห้าร้อยครอบครัว ให้รับตำแหน่งที่เรียกว่าพันครอบครัว ผู้ที่ควบคุมร้อยครอบครัว ให้รับตำแหน่งที่เรียกว่า ร้อยครอบครัว พระราชทานแผ่นป้าย (เอกสารพิลูจัน) ให้"⁴¹ ต่อมาราวปี พ.ศ. 1869 ราชวงศ์หยวนจึงนำมาใช้กับเมืองต่าง ๆ ตามแนวพรมแดนยูหนาน ดังพงศ์วาทคาราชวงศ์หยวนว่าไว้ดังนี้

⁴⁰ ช่งเหลียน, พงศ์วาทคาราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), บรรพร้อยตำแหน่งและยุค.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, บรรพร้อยตำแหน่งและยุค.

ปีที่ 3 ในรัชกาลไท่ตัน (พ.ศ. 1869) เดือนที่ 9 นายโกพูอำมาตย์ประจำแคว้น ไท่ผาณฑะทลูนานและกวางสี นายอายุเฒ่าเจ้าเมืองรุ่เซอแคว้น เวยชู่ผะทลูนานาน นายไอ้อาเจอน่องหนานอาอู เจ้าเมืองเซียงตุง นายนิ่ทำน้องของเจ้าเมืองต้าอาล้วย นายล่วนพลูเจ้าเมืองมู่โล นายอาลีเจ้าผู้ปกครองแคว้นมั่งคั่ง นายนิ่หนองตีโกลินโยง ขุนนางแคว้นเจินตุง นายชู่โลขุนนางแคว้นมู่จั้น นายล้วยยงหลานของเจ้าล้วยเจ้าเมือง เซอหลี่ใหญ่ นายอูจงขุนนางแคว้นมั่งคั่ง เดินทางมาถวายเครื่องบรรณาการ..... (จักรพรรดิราชวงศ์หยวนสิน) พระราชทานป้ายทองคำ (เอกล่ารพิลูจัน) ดวงตราแต่งตั้ง มอบผ้าแพร อานม้า บังเทียนตามลำดับยศ

ผู้ที่ไปรับมอบเอกล่ารพิลูจัน ได้แก่ตัวแทนหัวเมืองเซียงตุงของเมืองปาไปซีฟูและเมือง เซอหลี่ จดหมายเหตุราชวงศ์หมิงอธิบายวิธีการใช้ "เอกล่ารพิลูจัน" อย่างละเอียดว่า

ปีที่ 2 ในรัชกาลหย่งเล่อ (พ.ศ. 1947) เดือนที่ 11 ในฤดูหนาว มีรับสั่งให้เอา เอกล่ารพิลูจันหรือป้ายแดงอักษรสีทอง จำหน่ายแก่สำนักงานปลอบโยนหกแห่งได้แก่ มู่ปาง ปาไปซีฟู ผินเมียน หม่า เซอหลี่ และลาว

เอกล่ารพิลูจันที่หล่อด้วยทองแดงชุดละห้าแผ่น ที่เรียกว่า "ฮิงเวิน" หนึ่งแผ่น ภายใน ลักด้วยตัวอักษรสี่ตัวให้ความหมายว่า เอกล่าร ปฏิบัติ ซื่อสัตย์และเชื่อมั่น ความหมาย ในแผ่นนี้ เข้ากับฮักสี่แผ่นได้ เอกล่ารพิลูจันมีการเรียงตัวเลขตั้งแต่หนึ่งถึงร้อย เอกล่าร ที่มีลายเซ็นคำหับ* เข้ากับเอกล่ารรองได้ นอกจากนี้ยังมีตัวอักษรย่อหน้าตัวเลข อย่าง เช่น เซอหลี่ใช้คำย่อ "เซอ" เมียนเตียน (หม่า) ใช้คำย่อ "เมียน" เอกล่ารพิลูจัน ฉบับรองเก็บไว้ที่ข้าราชการท้องถิ่น (ผู้ว่าสำนักงานปลอบโยน) เอกล่ารพิลูจันที่มีลายเซ็น เก็บไว้ที่สำนักงานผู้ว่าการโยนนาน

เอกล่ารพิลูจันประเภทที่เรียกว่า "หยางเวิน" มีทั้งหมดสี่แผ่น และเข้าชุดกับเอกล่าร ลายเซ็น เก็บไว้ที่ราชสำนัก เมื่อราชสำนักส่งราชทูตออกไป ต้องถือเอกล่ารพิลูจัน "หยางเวิน" และเอกล่ารลายเซ็นอย่างละแผ่น พิลูจันกับเอกล่ารรองที่สำนักงานผู้ว่าการ ประจําณฑลเรียบร้อยก่อนแล้ว จึงให้เจ้าหน้าที่พาราชทูตเดินทางต่อ ข้าราชการ ท้องถิ่นรับเอกล่ารพิลูจัน "หยางเวิน" คำหับเข้ากับเอกล่ารพิลูจัน "ฮิงเวิน" เรียบร้อย แล้ว จึงได้ปฏิบัติตามพระราชโองการในพระราชลํ้าสัน วิธีการใช้เอกล่ารพิลูจัน ครั้งแรกใช้ตัวอักษร "เอกล่าร" ครั้งที่สองใช้คำว่า "ปฏิบัติ" หมุนเวียนแบบนี้ตลอด

* คำหับ " ในภาษาจีนหมายถึงถึง นำเอาเอกล่ารสองแผ่นที่สวดลายที่เข้ากันได้มาต่อกัน เป็นอันเดียวกัน.

ในเอกสารที่เข้าสู่กับป้ายแดงตัวอักษรสีทอง มีแบบแผนเกี่ยวกับพระราชโองการที่ว่า "มีรับสั่งไปยังข้าราชการเมืองใดเมืองหนึ่ง ท่านสามารถปฏิบัติพระราชโองการอย่างดี ไม่เคยขัดเคืองใจ ตั้งแต่ข้าพระพุทธเจ้าขึ้นครองราชย์เป็นต้นมา ท่านได้ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ มีความขยันหมั่นเพียร ข้าพระพุทธเจ้าขอแสดงความเคารพจากที่ไกล ข้าพระพุทธเจ้า สันใจให้การปลอบโยน ห่วงใยเรื่องที่พวกข้าราชการใหญ่น้อยทั้งฝ่ายการทหารและพลเรือน อัจฉริยภาพการเพื่อก่อความและรัตติราษฏร์ ก่อให้เกิดความไม่สงบ จึงมีรับสั่งให้ กระทรวงพิธีกรรมหล่อทำ เอกสารพิสูจน์ (ป้ายแดง) และจ่ายให้พวกท่านทั้งหลาย เวลา โยกย้ายเจ้าหน้าที่หรือติดต่อทางราชการต้องถือเอกสารพิสูจน์ไปด้วย ถ้าหากว่ามี การ เรียงผิดตัวอักษรย่อ หรือมีเอกสารพิสูจน์แต่ไม่มีเอกสารลายเซ็นหรือมีเอกสารลายเซ็น แต่ไม่มีเอกสารพิสูจน์ ก็ถือว่าเป็นการปลอมแปลง สืบส่งไปยังนครหลวงเพื่อประหารชีวิต"

ใช้วิธีการนี้ในการรักษาความปลอดภัยตามแนวชายแดน จะนำมาซึ่งความสงบสุขแก่ ท่านทั้งหลาย พวกท่านควรปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สันองพระราชโองการอย่างดี อยู่ ประรองตองกับประเทศเพื่อนบ้าน ยึดหลักการนี้ตลอดไป⁴²

เอกสารพิสูจน์ที่หล่อด้วยทองแดงสมัยราชวงศ์หยวนนี้ สันได้ค้นพบหลายแผ่น เมื่อปี พ.ศ. 2505 นักประวัติศาสตร์จีนพบป้ายทองแดงแผ่นหนึ่งที่มีลายสลักเป็นตัวอักษรจีนกับตัวอักษร มงโกลสามบรรทัดว่า "ฝ่ายนายทัพใหญ่สำนักงานปลอบโยน" "ติดต่อราชการด่วน ถือป้ายนี้ เดินทางได้ในยามกลางคืน" และ "เลขที่ 10"⁴³ ก่อนหน้าปีในปี พ.ศ. 2472 พบอีกแผ่น หนึ่งที่สลักด้วยภาษามงโกลและภาษาเปอร์เซียว่า "ป้องกันไว้ศึก ห้ามยืมกับคนอื่น ผู้ฝ่าฝืน ถูกลงโทษหนัก" แผ่นนี้ยาวเกือบสี่นิ้ว และกว้างสามนิ้วครึ่ง⁴⁴

ศูนย์วิทยพัทยาการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴² นักปราชญ์ร่วมสมัยกับราชวงศ์หมิง, จดหมายเหตุราชวงศ์หมิง, (หอสมุดกลาง นานกิง จีน, 2480), บรรพรัชกาลหย่งเล่อ, ม้วนที่ 31.

⁴³ ชัย เหม่ยเปียว, การวิเคราะห์ป้ายกรมล้อมประเทภของราชวงศ์หยวน, (รวบรวม ใน ชุมนุมงานวิจัยราชวงศ์หยวน), (เมืองนานกิง จีน : 2527), หน้า 698-710.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 698-710.

ในทางปฏิบัติ ทูตของเจ้าเมืองต้องถือเอกสารครบชุดและตามระเบียบขั้นตอนอย่าง
เข้มงวด การทำผิดพลาดจะมีโทษถึงขั้นประหารชีวิต เพื่อหลีกเลี่ยงการหาความวุ่นวาย
ลำบากกับตัว เจ้าเมืองเขอหลี่กับเจ้าเมืองปาไปซิฟูจึงพยายามไม่ทำอะไรที่ทางราชวงศ์หยวน-
ซินถือว่าเป็นอกนอกกลุ่มอกทาง ทางราชวงศ์ซินโบราณ เชื่อว่ามีแต่ป้องกันล่วงหน้าตามวิธีการนี้
เมืองเขอหลี่และเมืองปาไปซิฟูยอมตีตัวออกห่างกันไปเรื่อย ๆ

ประเด็นที่สอง

ด้วยการอาศัยระบบบรรณาการและการเก็บส่วย ทางสำนักงานปลอบโยนซินพยายาม
สร้างความสามัคคีให้กับเจ้าเมืองเขอหลี่และเจ้าเมืองปาไปซิฟูว่า มีพันธะหน้าที่โดยตรงกับราชวงศ์
หยวนซิน หากไม่มีความสัมพันธ์ก็ก่อกลุ่กันและกันระหว่างเจ้าเมืองทั้งสองแห่งนี้ไม่

ก่อนตั้งสำนักงานปลอบโยนทั้งเมืองเขอหลี่และเมืองปาไปซิฟูนั้น ราชวงศ์หยวน
ก็ได้เริ่มใช้ความพยายามนำสองเมืองนี้เข้าระบบบรรณาการของซิน แต่ในช่วงระยะแรก
สองเมืองนี้รวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น ไม่ยอมฎกราชวงศ์หยวนซินสร้างข้อผูกมัดไว้ให้ เช่น
"ปีที่ 2 ในรัชกาลต้าเต๋อ (พ.ศ. 1841) เดือนที่ 3 เขอหลี่ ลี้กและปาไปซิฟูร่วมกันก่อกบฏ
ปราบปรามไม่สำเร็จ ส่งทูตนำพระราชสาส์นไปเกลี้ยกล่อมไม่ยอม" ⁴⁵ จนกระทั่งถึง
ปี พ.ศ. 1854 จ้าวเขอเหนียนอำมาตย์ใหญ่ในราชสำนักซินเสนอให้จักรพรรดิอู่จงทรงทราบถึง
"พวกปาเถื่อนนิยมวิธีการนุ่มนวล แต่รังเกียจการใช้กำลังปราบปราม" ⁴⁶ ทางราชวงศ์หยวนซิน
จึงหันมาใช้นโยบายนุ่มนวลอ่อนโยนกว่าแทนนโยบายปราบปรามด้วยกำลังทหาร เผอิญกับพระเจ้า
ครามขึ้นครองราชย์และเปลี่ยนนโยบายกับซินด้วย ทางราชวงศ์หยวนซินจึงสามารถให้สองเมือง
นี้ยอมรับความสัมพันธ์แบบบรรณาการกับซินสำเร็จได้ ดังพงศาวดารราชวงศ์หยวนระบุว่า
"ปีที่ 1 ในรัชกาลหว่งชิ่ง (พ.ศ. 1855) เดือนที่ 9 ยุติการปราบปรามพวกปาเถื่อนปาไปซิฟู
เขอหลี่ใหญ่ เขอหลี่ลี้ก มีรับสั่งให้ส่งพระราชสาส์นทางการทหารไปเกลี้ยกล่อม...ปาไปซิฟู

⁴⁵ ช่งเหลียน, พงศาวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), บรรพปราบปราม,
บทเขอหลี่.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, บรรพพิชิตประวัติ, จ้าวเขอเหนียน.

เออหลี่ใหญ่และ ลี้กมาถวายช้างและ เครื่องบรรณาการ"⁴⁷ ทางเมืองปาไปซิฟูแม้จะปฏิเสธ
ว่าการส่งบรรณาการให้ราชวงศ์หยวนจีนเป็นสัญลักษณ์ที่ยอมอ่อนน้อม แต่ราชวงศ์หยวนจีนไม่
ได้เปลี่ยนทัศนคติที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษโบราณกาล กลับเชื่อว่าได้บรรลุเป้าหมายที่ให้ล่อง
เมืองนี้ยอมรับจักรพรรดิจีน เป็นศูนย์กลางทางการเมืองการปกครองเพียงแห่งเดียว และ
สามารถแยกความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างเมืองเออหลี่กับเมืองปาไปซิฟูออกจากกัน ภาย
หลังปี พ.ศ. 1868-1870 ทางราชวงศ์หยวนจีนสามารถจัดตั้งสำนักงานปลอบโยนแบบถาวร
ขึ้นที่เออหลี่และปาไปซิฟูได้ ควบคุมกิจกรรมสำคัญตลจากเจ้าเมืองล่องแห่งนี้เข้าถวาย
บรรณาการที่นครปักกิ่งโดยตรง⁴⁸ ทางราชวงศ์หยวนจีนยังมีความเชื่อมั่นแบบเดิมมากขึ้น

ความสัมพันธ์ทางบรรณาการถือเป็นการสร้างพันธะทางจิตสำนึกให้กับเจ้าเมืองทั้งล่อง
ส่วนความสัมพันธ์ทางการส่งของขวัญนั้นก็เป็นการสร้างพันธะทางด้านวัตถุ ภาระหน้าที่ทั้งล่อง
ประการนี้เน้นเงื่อนไขที่ต่อเนื่องกัน คือเมืองให้รักษาความเป็นเอกภาพกับจักรพรรดิจีนผู้เป็น
โอรสสวรรค์มากกว่าความผูกพันแบบเครือญาติกันเอง ประมาณปี พ.ศ. 1844 ทางราชวงศ์
หยวนจีนก็เริ่มพยายามเก็บส่วยในเมืองเออหลี่และที่ราบลุ่มเชียงรายในดินแดนปาไปซิฟูแต่ถูก
เจ้าเมืองทั้งล่องปฏิเสธไป "ปีที่ 5 รัชกาลต้าเต๋อ (พ.ศ. 1844) ชนเผ่าจีนชื่อ (พันทอง)
และปาไปซิเยินยา (แปดร้อยช่ายยา) ก่อกบฏ งดวันการส่งส่วยและสังหารข้าราชการ

ศูนย์วิทยพัทยาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁷ ช่งเหลียน, พงคำวดารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), บรรพปราบปราม,
บทเออหลี่.

⁴⁸ ลางถินโย, พงคำวดารราชวงศ์เหม็ง (พ.ศ. 2282), (ใน ประชุมพงคำวดาร
ราชวงศ์ 24 ชุด), (กรมหนังสือขงอู้ บักกิ่ง สมิยสารารณรัฐประชาจีน, ไม่ทราบปีที่พิมพ์),
บรรพตำแหน่งหน้าที่. ระบุว่า "พวกปาไปซิฟูต่าง ๆ ในภาคตะวันตกเฉียงใต้มาถวายเครื่อง-
บรรณาการได้ เพราะมีข้าราชการราชวงศ์หยวนล่อนให้".

ฝ่ายปกครอง"⁴⁹ ต่อมาพร้อมกับการจัดตั้งสำนักงานปลอบโยนในสองเมืองนี้ การเก็บล่วยก็กลายเป็นกิจกรรมประจำปีทางฝ่ายพลเรือนขององค์การนี้ เช่นกัน : หลักฐานของราชวงศ์เหม็งชี้ให้เห็นย้อนหลังว่า

พวกป่าเถื่อนต่าง ๆ ในภาคตะวันตกเฉียงใต้มาถวายเครื่องบรรณาการได้ เพราะมีข้าราชการราชวงศ์หยวนล่อนให้ ให้รู้สึกมีความบีบบังคับเล็กน้อยบ้าง ด้วยการเกณฑ์แรงงานและเก็บภาษี...⁵⁰

ระบบภาษีที่ไขหัวไปของราชวงศ์หยวนจีนมีอยู่สองรายการใหญ่ ๆ คือ ภาษีทางอาหารและภาษีป่าเหินราชการ รายการแรกเก็บเป็นวัตถุ รายการหลังเก็บเป็นเงินสด ระบบนายสิบหรือหัวสิบครอบครัว นอกจากเป็นระบบการปกครองท้องถิ่นแบบทางการทหารแล้ว ยังมีบทบาทในการที่ช่วยเก็บล่วยจากระดับหมู่บ้าน เข้าคลังศูนย์กลาง สำหรับท้องที่มีสำนักงานปลอบโยนจีนประจำอยู่นั้นมักจะเก็บผ่านสำนักงานปลอบโยนอีกต่อหนึ่ง หลักฐานของราชวงศ์เหม็งอีกชิ้นหนึ่งชี้ให้เห็นย้อนหลังว่า สำนักงานปลอบโยนของราชวงศ์หยวนจีนนิยมเก็บเงินสดซึ่งเป็นภาษีป่าเหินราชการตามแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน ดังเช่น

สำนักงานปลอบโยนควบคุมกิจกรรมทหารและพลเรือนเหนือเก็บล่วยประจำปี เป็นทองคำ 50 ตำลึง

สำนักงานปลอบโยนควบคุมกิจกรรมทหารและพลเรือนมู่ปาง (ในพม่า) เก็บล่วยประจำปีเป็นเงิน 1,400 ตำลึง

สำนักงานปลอบโยนควบคุมกิจกรรมทหารและพลเรือนเมืองยาง เก็บล่วยประจำปีเป็นเงิน 750 ตำลึง

⁴⁹ เอียงเซิน, ประวัติศาสตร์น่านเจ้า (พ.ศ. 2144), (ใน ประวัติศาสตร์น่านเจ้าฉบับแปลของคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยฯ สำนักนายกรัฐมนตรี), (กรุงเทพฯ : 2526), หน้า 58.

⁵⁰ ลางถินโย, พงศาวดารราชวงศ์เหม็ง (พ.ศ. 2282), (ใน ประชุมพงศาวดารราชวงศ์ 24 ชุด), (กรมหนังสือขังอู่ บักกิ่ง สมัยสาธารณรัฐประชาชนจีน, ไม่ทราบปีที่พิมพ์), บรรพเก้าแห่งหน้าที่.

เมืองเขิน ก็บ่วยประจำปี เป็นทองคำ 60 ตำลึง⁵¹

ด้วยข้อผูกมัดทั้งในรูปแบบบรรณาการและเก็บส่วย ทางราชวงศ์จินคาดหมายว่า จะสามารถชักนำ เจ้าเมือง เข้อหลี่และ เจ้าเมืองปาไปซีฟูไม่ให้ตีตัวออกห่างและมอบชะตากรรมให้กับโอรสแห่งสวรรค์ (จักรพรรดิฉิน) ดังนั้นกษัตริย์ราชวงศ์เหม็งคนหนึ่งจึงวางแผนให้ข้อสรุปว่า

พวกปาเถื่อนต่าง ๆ ในภาคตะวันตกเฉียงใต้มาถวายเครื่องบรรณาการได้ เพราะมีข้าราชการราชวงศ์หยวนล่อนให้ ให้รู้สึกมีความบีบบังคับเล็กน้อยบ้างด้วยการเกณฑ์แรงงานและการเก็บภาษี ยังกำหนดระเบียบข้อบังคับอื่น ๆ สำหรับพวกปาเถื่อนเหล่านี้ ให้รักษาความปลอดภัยชายแดน (ยูนนานฉิน) ชื่อสัตย์ต่อตำแหน่งหน้าที่ สันองความ-ต้องการการเกณฑ์และการโยกย้ายทางทหาร ไม่ตีตัวออกห่าง มอบชะตากรรมให้กับโอรสแห่งสวรรค์ (จักรพรรดิฉิน)⁵²

ข้อความนี้ เปิดเผยให้เห็นถึงวัตถุประสงค์อันสูงส่งสุดของราชวงศ์ฉินว่าต้องการใช้มาตรการเสริมสร้างฐานะทางการเมืองอันมั่นคงในหมู่ "พวกปาเถื่อนต่าง ๆ" การแสวงหาผลประโยชน์ทางด้านวัตถุการเงินจากระบบบรรณาการและการส่งส่วยนั้นอยู่ในชั้นรอง

ภายใต้อำนาจลุ่ม มกับอีกชั้นหนึ่งของสำนักงานปลอบโยนฉิน ดินแดนของเมืองปาไปซีฟู ส่วนมากยังคงควบคุมอยู่ในอำนาจของ โอรสของ เจ้าเมืองปาไปซีฟู มีบริเวณจาก เชียงตุงจนถึงที่ราบลุ่ม เขียงรายยินยอมให้อิทธิพลของราชวงศ์หยวนฉิน เข้ามาควบคุมบางส่วนเพื่อผ่อนคลายสถานการณ์ไม่ให้ตึงเครียดและหลีกเลี่ยงความสูญเสียที่อาจจะมีมากกว่านี้อีก นโยบายของราชวงศ์หยวนมีความร้ายกาจอยู่ที่ว่า "ให้แตกแยกแล้วปกครอง" คือ แทรกซึมอิทธิพลจีนเข้าในบ้านเมืองต่าง ๆ ตามแนวพรมแดนฉินแล้วแบ่ง เป็นเขตย่อยอีกที โดยไม่ให้พลังมากพอที่จะต่อต้านอำนาจฉิน ในที่สุดขั้วกลางแต่ละหน่วยย่อยให้ชื่อสัตย์ต่อศูนย์กลางการเมืองการปกครองจักรพรรดิฉินเพียงศูนย์กลางเดียว ซึ่งเป็นโอรสแห่งสวรรค์ที่ได้รับบัญชาจากสวรรค์ให้ลงมาปกครองบ้านเมืองทั่วทั้งที่คานูกิเดและแผ่คุณธรรมอันไพศาล⁵³ เมื่อประจัญหน้ากับสถานการณ์นี้

⁵¹ จางกัณโย, พงศาวดารราชวงศ์เหม็ง (พ.ศ. 2282), (ใน ประชุมพงศาวดารราชวงศ์ 24 ชุด), (กรมหนังสือขังอุ บักกิ่ง ล้มยี่สาธารณรัฐประชาชนจีน, ไม่ทราบปีที่พิมพ์), บรรพบรรณานุกรมรัชกาลว่านลี่ฮุย เตียน, บท. จีนทอง.

⁵² เรื่องเดียวกัน, บรรพตำแหน่งหน้าที่.

⁵³ คณะบรรณาธิการบรรณานุกรมฉิน, บรรณานุกรมประวัติศาสตร์, (เซียงไฮ้ฉิน : สำนักพิมพ์บรรณานุกรมเซียงไฮ้ พ.ศ. 2524), บรรพคำ "ขงจื้อ", หน้า 225.

เจ้าเมืองปาไปซีฟูจึงต้องป้องกันล่วงหน้าด้วยการยอมสูญเสียผลประโยชน์ส่วนน้อยในที่ราบลุ่ม
เชียงรายเพื่อแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ส่วนมากในทั่วทั้งแผ่นดิน

การที่เจ้าเมืองปาไปซีฟูยอมทำความประณีประนอมกับราชวงศ์หยวนสินนั้น ทำให้
ราชวงศ์หยวนสินบรรลุผลอย่างหนึ่งคือ สถานการณ์ตามแนวพรมแดนยูนนานสงบลง เป็นช่วง
ระยะหนึ่ง เนื่องจากเจ้าเมืองปาไปซีฟูถูกแรงกดดันจากนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ที่ราชวงศ์
หยวนคิดวางไว้จำต้องลดความถี่ในการติดต่อสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างสองเมืองซึ่งอยู่คนละ
ฟากแนวพรมแดนสิน หันมาพัฒนาความสัมพันธ์กับศูนย์กลางคือจีน แม้จะไม่ยอมรับความหมายที่
แอบแฝงอยู่ในความสัมพันธ์ทางบรรณาการก็ตาม

เมื่อเชื้อหลี่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากปาไปซีฟู จึงจำยอมอยู่ในการปกครองของยูนนาน
จีน ซึ่งก็เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดความหายนะกับตนเช่นกัน เพราะมีประสบการณ์มาก่อนดังที่
ตำนานไตลื้อระบุว่า

จุลศักราช 670 (พ.ศ. 1851) ท้าวหาญเมืองลูกของท้าวฮ้ายได้รับราชลัมปะติดกทอด
มาจากบิดา ท้าวหาญเมืองต่อต้านฮั่นอ่อง (จักรพรรดิฉินหรือฮ้อ) ป่าวประกาศว่า
จะส่งให้ชาวบ้านไปตีฮั่นอ่อง ฮั่นอ่องยกทัพมาปราบ ท้าวหาญเมืองถอยเข้ามาใน
เมรุพระของเมืองสย เพราะหลบซ่อนตัวไม่ได้ก็หนีไปทางเกินตอนบนของแม่น้ำลำนา
ทหารของฮั่นอ่องกระจัดกระจายเต็มเมืองสย ส่งให้ค้นหาทั่วทุกแห่ง ท้าวหาญเมือง
ให้ชาวบ้านไปหลอกขุนนางฮั่นว่า ท้าวหาญเมืองหนีเข้าไปในเมืองลาวแล้ว ขุนนางฮั่น
ตอบโต้ว่า ท้าวหาญเมืองหนีเข้าเมืองลาวจริง ๆ จะทำให้บริเวณเมืองลี้กลายเป็นที่
รกร้างไป หวังว่าท้าวหาญเมืองอย่าทำเป็นศัตรูกับทหารของฮั่นอ่อง ถ้าหากว่าจะ
เป็นศัตรูกับทหารของฮั่นอ่อง จะฆ่าท้าวหาญเมืองให้จงได้ ถ้าหากว่าไม่เป็นศัตรูกับทหารของ
ฮั่นอ่อง ทหารของฮั่นอ่องจะถอยกลับไป

ขณะนั้น เจ้าเมืองท้าวหาญเมืองจึงไหลตัวออกมา ก่อกองหินสามกอง ให้ค้ำขันธ์สัญญา
ว่ายอมจำนน กองหนึ่งเอาไปฝังที่เนินสูงของเมืองสย อีกกองหนึ่งฝังที่ด้านตะวันออก
ของแม่น้ำทราย อีกกองหนึ่งฝังที่เชียงคำ กองหินยาวหนึ่งวาเศษ ทหารของฮั่นอ่อง
ถอยกลับ ท้าวหาญเมืองกลับไปเมืองเชียงหลิน (ในบริเวณ เชียงรุ่ง) นี้คือจุลศักราช
677 (พ.ศ. 1858)⁵⁴

⁵⁴ เตากั่วตั้ง, แพลโตลื้อเป็นจีน, ตำนานราชวงศ์ต่าง ๆ ภายหลังพญาเจือง ฉบับ
เจ้าเมืองคังสิบสองพันนา, (วารสาร การสำรวจสังคมชนชาติไตสิบสองพันนา เล่มที่ 3),
(ยูนนาน : 2526), หน้า 1-7.

ฝ่ายเมืองเอ๋อหลี่ต้องตกเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของจีน ทำให้ความสัมพันธ์ในรูปแบบ
 บรรณาการและสิ่งล่วยระหว่างเมืองเอ๋อหลี่กับราชวงศ์หยวนจีนกลายเป็นความสัมพันธ์แบบ
 ประเทศราชกับเจ้าของประเทศราช นับแต่ปี พ.ศ. 1868 ซึ่งเป็นปีที่ราชวงศ์หยวนจีนสามารถ
 ตั้งสำนักงานปลอบโยนถาวรขึ้นที่เมืองเอ๋อหลี่ และในปีถัดมาเจ้าเมืองเอ๋อหลี่และขุนนางอีก 75
 คนรับเครื่องแบบจากมองโกลด้วย⁵⁵ ต่างกับความสัมพันธ์ระหว่างเมืองปาไปซิฟูกับราชวงศ์หยวน
 จีน ทางเมืองปาไปซิฟูยังคงถือว่าการสร้างความสัมพันธ์แบบบรรณาการและสิ่งล่วยนั้นเป็น
 นโยบายลดหย่อนความตึงเครียดกับจีน

ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ภายใต้การสอดส่องดูแลอย่างเข้มงวดของสำนักงาน
 ปลอบโยนราชวงศ์หยวนจีนที่ประจำทั้งภายในและภายนอกแนวพรมแดนยูนนาน การติดต่อสัมพันธ์
 ระหว่างเจ้าเมืองเอ๋อหลี่กับเจ้าเมืองปาไปซิฟูอยู่ในสภาพหยุดชะงักลง หลักฐานจีนไม่มีการ
 บันทึกเหตุการณ์ทางด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างสองเมืองนี้อีก นอกจากราชวงศ์หยวนจีนสามารถ
 ขยายกิจกรรมของสำนักงานปลอบโยนประจำปาไปซิฟูในปีพ.ศ. 1874 เป็นครั้งสุดท้าย⁵⁶
 ตำนานพื้นเมืองทั้งของสิบสองปันนาและพื้นเมืองภาคเหนือไทยก็ไม่มีเนื้อหาข้อความประเภทนี้
 เช่นเดียวกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁵ ช่งเหลียน, พงศ์วาทรราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), (ใน ประชุมพงศาวดารราชวงศ์
 24 ชุด), (กรมหนังสือขงอู้ ปักกิ่ง ล้มยี่ล้าธารณรัฐประชาชนจีน, ไม่ทราบปีที่พิมพ์), บรรพจักรพรรดิไท่ตัน.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, บรรพจักรพรรดิเวินโจง, ระบุว่า "จัดตั้งสำนักว่าการนายทัพใหญ่
 ของสำนักงานปลอบโยนปาไปซิฟูขึ้น" แทนอดีตสำนักงานปลอบโยนในเมืองซิง.

ภายหลังปี พ.ศ. 1874 ฐานะทางยุทธศาสตร์ของราชวงศ์ทยวนซินเปลี่ยนจากการเสียเปรียบเป็นได้เปรียบ แสดงความเหนือกว่าในการควบคุมล่องฟากฝั่งแนวพรมแดนยูนนานจีน มีอิทธิพลมากพอที่จะชักจูงเมืองเซอหลี่ เข้าอยู่ในวิถีการค้า เติมนงานของระบบการเมืองการปกครองท้องถิ่น และสกัดกั้นไม่ให้เมืองปาไปซิฟูส่งกำลังข้ามเขตแดน ความสัมพันธ์แบบสามเหลี่ยมระหว่างเมืองเซอหลี่ เมืองปาไปซิฟูกับราชวงศ์ทยวนซิน ปรากฏว่าอยู่ในสภาวะที่ราชวงศ์ทยวนซินสับสนเหินห่างทางการเมืองตลอดไป

ด้วยอุปสรรคที่ราชวงศ์ทยวนซินลงใจสร้างขึ้น ความรู้สึกแบบเครือญาติระหว่างชนชั้นผู้ปกครองทั้งสองเมืองนี้ค่อย ๆ จางหายไป เจ้าเมืองปาไปซิฟูหันมาสนใจพัฒนาบ้านเมืองของตนเมื่อปี พ.ศ. 1880 พระเจ้าผายูเสวยราชย์อยู่เมืองเชียงแสนเพียงสองปี ก็ย้ายไปประทับที่เมืองเชียงใหม่ เล่มือนปฐมกษัตริย์พญามังราย ศูนย์กลางการเมืองการปกครองของปาไปซิฟูเจริญรุ่งโรจน์ขึ้นอีกในที่ราบลุ่ม เชียงใหม่

พระเจ้าผายูได้ตั้งพระทัยไว้ให้กับการสร้าง วัดธรรมประจำชาติในแผ่นดินของพระองค์ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ระบุถึง พระเจ้าผายูได้สร้างวัดสี่ เชียงพระให้เป็นวัดสำคัญในเมืองเชียงใหม่ และอารารนามหาอัคญะสุพี ถูกระจากเมืองหริภุญไชยมาเป็นสังฆราชาอยู่ที่วัดสี่ เชียงพระ⁵⁷ การส่งเสริมพระพุทธรูปของพระเจ้าผายูส่งผลให้ชาวไทยหันมาเคารพนับถือพระเจ้าผายูในเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมไทยแทนอดีตเมืองเซอหลี่ (เชียงรุ่ง) ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของญาเมืองบรรพบุรุษร่วมกันของชนชาติไต ต่อมาในสมัยพระเจ้ากือนา (1899-1929) ฐานะความเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมไทยนี้ได้รับการส่งเสริมสร้างมีคงยิ่งขึ้นอีก พระองค์ใช้พุทธศาสนิกายสังกาวงค์เป็นสื่อกลางร่วมจิตร่วมใจของประชาชน ประมาณ พ.ศ. 1916 พระเจ้ากือนาโปรดให้สร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งพระสุมนานาเถระอัญเชิญมาจากลุ่มโยทัยโดยประดิษฐานไว้ที่วัดบุปผารามส่วนหนึ่ง ทำให้วัดบุปผารามกลายเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนิกายสังกาวงค์ที่

⁵⁷ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, หน้า 41. อ้างถึงใน สรัสวดี อ๋องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ข้างเผือก, 2529), หน้า 29.

นิยมเรียกว่าวัดสวนดอก และชักชวนพระภิกษุจากเมืองเชียงใหม่ เชียงตุง เดินทางมาศึกษาพุทธ - คำสอน ความพยายามของเจ้าเมืองปวาไปขึ้นที่พระเจ้าผายูและพระเจ้ากือนาล้วนแสดงให้เห็นถึงความสนใจที่มีต่อเมืองเขอหลี่ลตน้อยลงเป็นอย่างมาก ภายหลังความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ระหว่างกันตกอยู่ในสภาพแตกสลายจากแรงกดดันของราชวงศ์หยวนจีน บรรดาชนชั้นผู้ปกครอง เมืองปวาไปขึ้นพุ่งหันไปสร้างศูนย์วัฒนธรรมชนชาติโตแห่งใหม่ในที่ราบลุ่ม เชียงใหม่

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย